

Modeli i antimodeli učenja u Mt 2,1-12

Ivica ČATIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, pp. 54, 31 400 Đakovo
ivica.catic@os.t-com.hr

Sažetak

Autor u Mt 2,1-12 uočava kontrapoziciju pojedinih skupina likova (mudraci/Herod i vjerski vođe) s obzirom na njihov stav prema novorođenom Mesiji (2,2). Imajući u vidu da često početne informacije u pojedinim biblijskim knjigama najavljuju njihove velike teme i način njihova predstavljanja, ovo istraživanje polazi od pretpostavke da uočena kontrapozicija među likovima ima proleptičku funkciju za razvoj teme učenja na širem narativnom planu.

Analiza fokusira ponašanje pojedinih likova u pojedinim strofama teksta, njihovu kontrapoziciju s obzirom na pojavu Mesije te prosljeđuje izravnim sučeljavanjem likova s obzirom na pojedine teme koje tekst stavlja u prvi plan (kraljevstvo, pravednost, govorenje, mudrost, radost itd.). Potom slijedi sažeti prikaz kontrapozicije u okviru teme učenja na širem planu naracije. Iz njega proizlazi da tema učenja i kontrapozicija koja ju obilježava ne jenjava ni nakon događaja Isusove muke, smrti i uskrsnuća.

Može se zaključiti da Mt 2,1-12 pruža proleptičku funkcionalnu kontrapoziciju likova oko pojave Isusa Krista i time riše prve obrise (anti)modela učenja u Evanđelju po Mateju.

Ključne riječi: Sveto pismo, Evanđelje po Mateju, učenje, mudraci-učenici i vjerski vođe, proleptička kontrapozicija likova.

1. Uvodna pitanja

1.1. Tema učenja u Evanđelju po Mateju

Evanđelje po Mateju može se čitati pod vidom učenja. Ovaj kut gledanja ne samo da ne vodi umanjivanju važnosti drugih Matejevih teoloških tema nego

ih prikazuje u novom svjetlu. Ukoliko je tema učenja izravno usmjerena na formaciju Matejeva auditorija, s njom povezane teološke teme dobivaju na specifičnoj narativnoj plastičnosti i didaktičkoj izražajnosti.

Prije svega valja istaknuti suštinsku povezanost učenja i kristologije. Matej razvija temu učenja unutar naracije koja je koncipirana tako da su likovi stavljeni u poziciju prihvatiti ili ne Isusov poziv na obraćenje (4,17) i prema tom odgovoru bivaju kvalificirani.¹ Istraživači različito vrjednuju odgovor učenika: dok se većina slaže kako Mt ističe njihovu malovjernost (6,30; 8,18-26; 14,22-33; 16,8; 17,14-21),² kad se radi o stupnju u kojem učenici razumiju Isusovu poruku, ne postoji suglasje. Neki smatraju da Mt eliminira Markovo nerazumijevanje učenika,³ dok drugi uočavaju kako je nerazumijevanje učenika ipak nešto složeniji problem. Tako U. Luz opaža da ni u jednom evanđelju Isus toliko ne poučava učenike kao u Matejevu: ni kod Mt učenici često ne uspijevaju razumjeti, ali do razumijevanja konačno dolaze nakon Isusove pouke (13,51; 15,16; 16,9-12; 17,13) – Isus je prikazan kao dobar učitelj koji uspješno poučava učenike.⁴

U učenicima čitatelj treba percipirati nešto od naravi Crkve.⁵ Ta je ekleziološka dimenzija dvojaka. U skladu s Matejevom realiziranom eshatologijom, crkvena zajednica već sada na zemlji ostvaruje poredak Kraljevstva nebeskoga (npr. usp. *kako na nebu tako i na zemlji* u 6,10 što par. Lk 11,2 ne donosi);⁶ stoga je

¹ Usp. David B. HOWELL, *Matthew's Inclusive Story*, Sheffield, 1990., 250. On ističe funkciju Isusova lika koji svojim vlastitim životom očituje upravo one vrline koje zahtijeva od učenika, tako da ga Mt stavlja kao model učenja (251).

² Usp. Ulrich LUZ, *The Disciples in the Gospel according to Matthew*, u: Ulrich LUZ, *Studies in Matthew*, Grand Rapids, 2005., 115-142, ovdje 128; Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, u: *Biblical Theology Bulletin*, 3 (1973.) 3, 235-255, ovdje 247.

³ John A. OVERMAN, *Matthew's Gospel and Formative Judaism. The Social World of the Matthean Community*, Minneapolis, 1990., 128. Smatra da Mt izostavlja ili preinačuje sva mjesta u kojima kod Mk učenici pokazuju nerazumijevanje (13,16.23; 17,13). Usp. Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, 247.

⁴ Usp. Ulrich LUZ, *The Disciples in the Gospel according to Matthew*, 122. On tvrdi da je ovo uobičajeni i konzistentno primjenjivan Matejev motiv koji je u funkciji budućeg poslanja učenika jer će i oni trebati poučavati (28,19-20; usp. 23,8) – kako će poučavati onaj tko ni sam ne razumije (usp. 15,14)?

⁵ Usp. Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, 244.

⁶ Usp. John A. OVERMAN, *Matthew's Gospel and Formative Judaism. The Social World of the Matthean Community*, 130-133; Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, 242-243; Raymond E. BROWN – John R. DONAHUE – Donald SENIOR – Adela YARBRO COLLINS, *Aspects of New Testament Thought*, u: Raymond E. BROWN – Joseph A. FITZMYER – Roland E. MURPHY (ur.), *The New Jerome Biblical Commentary*, Englewood Cliffs, 1990., 1354-1381, ovdje 1363.

Mt sinoptik koji učenicima pridaje najviše autoriteta (npr. da opraštaju grijeh, 6,15; 9,8; 16,19; 18,18).

S druge strane, kod Mateja Krstiteljevo i Isusovo propovijedanje Kraljevstva označava tek početke Crkve: zbog toga što u Crkvi još uvijek prebiva i dobro i zlo (usp. 13,24-30), Kraljevstvo ne može biti jednostavno identificirano s Crkvom.⁷ Nakon Izraela, ona jest onaj *narod kojemu se daje Kraljevstvo* da bi donosio njegove plodove (21,43), međutim, i njezini članovi podložni su trajnom procesu suda (usp. 22,1-14).⁸

S etičkog aspekta, kod Mt učenici ostaju konstantno ambivalentni likovi tako da čitatelj nikako ne stiže do konačnog suda o njima. Matej vjerojatno time želi reći da učenishтво ne može biti idealizirano i kompletirano jer učenici nikako ne uspijevaju ostvariti Isusove standarde.⁹ Iz toga proizlazi da Mt svojom obradom teme učenishтва želi provocirati spasonosnu refleksiju svojeg čitatelja kako bi uvidio razliku između svog života i dobrih plodova koji se traže od učenika.¹⁰

Stigavši do konca Matejeva evanđelja, čitatelj je prinuđen shvatiti da učenici nisu dostigli željenu visinu učeničke zrelosti (28,17). Tim raskorakom Matej kani u prvi plan staviti učenike i problem njihova učenja i sazrijevanja.¹¹ Važnost je tog procesa sazrijevanja u tome što će poučavanje postati srž njihove službe (Mt 28,19-20).¹²

Ukoliko epilog Evanđelja očituje da *subplot*, tj. onaj segment fabule koji se fokusira na učenike, još nije do kraja ispričovijedan,¹³ Matejevo evanđelje ispostavlja se kao svojevrсни otvoreni manual učenishтва: gdje god Isus tijekom na-

⁷ Usp. Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, 249.

⁸ Raymond E. BROWN, *Introduction to the New Testament*, New York, 1997., 196-197. On smatra da je Mt ovu parabolu preuzeo iz Q da bi ju adaptirao i njome izrazio kako se oni koji su prihvatili poziv na gozbu suočavaju s daljnjim sudom (22,11-14); Brown smatra da Mt time nadilazi pogrešno shvaćanje prema kojemu Crkva jednostavno stupa na mjesto Izraela te uspijeva artikulirati da sudu podliježe i ono što je nevrjedno u Izraelu, ali isto tako i ono što je nevrjedno u Crkvi.

⁹ Usp. Richard A. EDWARDS, *Uncertain Faith: Matthew's Portrait of the Disciples*, u: Fernando F. SEGOVIA (ur.), *Disciples in the New Testament*, Philadelphia, 1985., 47-61, ovdje 52.

¹⁰ Usp. Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, 249.

¹¹ Usp. David B. HOWELL, *Matthew's Inclusive Story*, 258.

¹² Usp. John A. OVERMAN, *Matthew's Gospel and Formative Judaism. The Social World of the Matthean Community*, 126-127. Posebnu težinu problem (ne)zrelosti učenika kod Mt prima zbog toga što, kao što uočava Ulrich LUŽ, *The Disciples in the Gospel according to Matthew*, 118, za razliku od Mk 6,7-12 i Lk 9,1-6, učenici u prvom Evanđelju za vrijeme Isusova zemaljskog života dobivaju samo upute, ali još nisu poslani na misijski put – tek drugi dio *misijskog govora* otkriva da će oni poslanje ostvarivati u poukrsnom periodu (10,17-18).

¹³ Usp. Mark A. POWELL, *The Plot and Subplots of Matthew's Gospel*, u: *New Testament Studies*, 38 (1992.), 187-204, ovdje 204.

racije na bilo koji način daje pouku, to je pouka što ostaje kao program prvim učenicima koji ju još uvijek nisu interiorizirali, a i onima koje će oni poučavati čineći ih učenicima (28,19).¹⁴

Imajući u vidu da je tretman učenika ključan element preko kojega položaj i stanje unutar Matejeve crkvene zajednice utječe na oblik i sadržaj njegova Evanđelja,¹⁵ od velike važnosti za njegovo razumijevanje i interpretaciju jest korektno vrjednovanje teme učenja. Analiza ove teme nužno mora poći od činjenice da je utkana u tzv. *narativnu teologiju* Matejeva evanđelja. Evanđelje se, dakle, ne sastoji od niza pojedinačnih odlomaka koji donose pojedine teološke iskaze nego predstavlja jedinstvenu pripovjednu cjelinu¹⁶ u kojoj je moguće razabrati jedan ili više zapleta tijekom kojih pojedina tema biva uvedena i doživljava svoj razvoj.¹⁷

S obzirom na to da se ključne informacije u naraciji čitatelju daju već na njezinu početku,¹⁸ prvotni cilj ovog istraživanja jest detaljno analizirati kontrapoziciju modela i antimodela učenja u Mt 2,1-12. Potom ćemo samo ukratko ukazati na kasniju prisutnost i razvoj ovog aspekta učenja sve do konca Evanđelja jer bi detaljnija analiza prelazila okvire ovoga rada.

Analiza polazi od izlaganja literarno-teoloških osobitosti i funkcije konteksta u kojem se analizirani tekst nalazi. Iako su postojanje i razgraničenje Matejeva prologa te narav i funkcija tekstova u njemu još uvijek predmetom živih diskusija istraživača, nastojat ćemo iznijeti ono što se danas smatra sve

¹⁴ Usp. Stanley HAUERWAS, *Matthew*, London, 2006., 26-27; Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, 240-241.

¹⁵ Usp. John A. OVERMAN, *Matthew's Gospel and Formative Judaism. The Social World of the Matthean Community*, 125. On smatra da je Matejeva zajednica u sociološkom smislu zapravo bila u rangu sekte jer dinamizam sekte zahtijeva snažan naglasak na poučavanju druge generacije kako bi joj se omogućilo življenje zajedništva i obrana od raznih vrsta ugroza u njezinu okruženju te očuvanje vlastite vrijednosti unutar zajednice (130). Činjenica da se naglasak stavlja prije svega na poučavanje, očituje da je u okruženju bio snažan pritisak u smislu konkurentskog izlaganja Pisma i tradicije od strane židovskih vjerskih vođa.

¹⁶ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, Zürich – Düsseldorf – Neukirchen-Vluyn, 2002., 19; Marianne MEYE THOMPSON, *The Structure of Matthew: A Survey of Recent Trends*, u: *Studia Biblica et Theologica*, 12 (1982.), 195-238, ovdje 224.

¹⁷ Usp. Bernard H. J. COMBRINK, *The Structure of the Gospel of Matthew as Narrative*, u: *Tyndale Bulletin*, 34 (1983.), 61-90, ovdje 61. Mark A. POWELL, *The Plot and Subplots of Matthew's Gospel*, 198-199, govori o postojanju jednog glavnog i više manjih zapleta, a Janice Capel ANDERSON, *Matthew's Narrative Web: Over, and Over, and Over Again*, Sheffield, 1994., 147, i Rolf WALKER, *Die Heilsgeschichte im ersten Evangelium*, Göttingen, 1967., 114, o više različitih zapleta oko kojih narator konstruira svoje pripovijedanje.

¹⁸ Richard A. EDWARDS, *Uncertain Faith: Matthew's Portrait of the Disciples*, 53, tumači da početno pojavljivanje nekog lika ima trajni učinak na čitatelja jer predstavlja polaznu točku na koju će se nadograđivati kasnije informacije tijekom narative.

prihvaćenijom tendencijom. Nakon što predstavimo osnovna strukturalna obilježja odlomka Mt 2,1-12, analizirat ćemo ponašanje pojedinih likova da bismo u sljedećoj fazi mogli iznijeti osnovne elemente kontrapozicije između pojedinih likova u svjetlu određenih tema (kraljevstvo, mudrost, pravednost itd). Posljednji dio rada posvećen je proleptičkoj funkciji koju ova kontrapozicija ima na širem planu naracije. Ovdje ćemo ukratko iznijeti elemente kontrapozicije koji obilježavaju temu učenja tijekom Evanđelja; na vidjelo će izaći da ona uvire u krucijalnu konfrontaciju vjerskih vođa s Isusom, što predstavlja narativnu pozadinu njegove muke, smrti i uskrsnuća. Činjenica da se kontrapozicija nastavlja i nakon Isusova uskrsnuća očituje da se radi o bitnom elementu koji, prema naratoru, obilježava učenje i u pouskrsnom periodu.

1.2. Prolog Evanđelja po Mateju

Prije nego prijeđemo na analizu pojedinih likova u Mt 2,1-12, potrebno je istaknuti glavne literarno-teološke osobitosti prvih poglavlja Evanđelja. One osvjetljavaju specifičnosti ovog teksta čijim se uočavanjem dolazi do korektnije valorizacije zastupljenosti i važnosti teme koju želimo u njemu analizirati.

Razgraničenje i utvrđivanje tematskih naglasaka prologa¹⁹ u prvom Evanđelju bilo je do sada predmetom živih diskusija koje su nudile različita rješenja. U novije vrijeme pojavljuju se mišljenja da prolog obuhvaća prva četiri poglavlja Evanđelja, premda nema suglasja o kojemu se retku u Mt 4 radi.²⁰

¹⁹ John P. MEIER, Gospel of Matthew, u: *Anchor Bible Dictionary*, IV, New York – London – Toronto, 1992., 618-641, ovdje 629, precizira da je termin *prolog* moguće primijeniti na prva poglavlja Evanđelja po Mateju jer ona, kao i Iv 1,1-18, uvode *lajtmotive* koji ponovno izranjaju u naraciji muke, smrti i uskrsnuća.

²⁰ Tako npr. klasična podjela koju je, temeljeći se na tzv. »5 knjiga« (3 – 7; 8 – 10; 11 – 13,52; 13,53 – 18; 19 – 25) predložio B. W. BACON, The »Five Books« of Matthew against the Jews, u: *The Expositor*, 15 (1918.), 56-66, ovdje 64-66, smatra da Prolog čine Mt 1 – 2. Douglas R. A. HARE, *Matteo*, Torino, 2006., 15, smatra da prvi dio Evanđelja završava s 4,11. Jack D. KINGSBURY, *Matthew: Structure, Christology, Kingdom*, Philadelphia, 1975., 8, polazeći od istraživanja koja donosi Edgar KRENTZ, The Extent of Matthew's Prologue, *Journal of Biblical Literature*, 83 (1964.), 409-414, smatra da se posebnost formule ἀπὸ τότε u kombinaciji s glagolom ἀρχομαι+*infinitiv* (4,17; 16,21) očituje i u njezinu narativnom potencijalu uslijed kojeg je Mt uspio konstruirati izraz koji snažno naglašava početke pojedinih faza u Isusovom životu; prema tome Kingsbury smatra da se Prolog sastoji od Mt 1,1 – 4,16. Njega u tom smislu slijede: Warren CARTER, *Matthew: Storyteller, Interpreter, Evangelist*, Peabody, 1996., 160; David E. GARLAND, *Reading Matthew. A Literary and Theological Commentary on the First Gospel*, London, 1993., 9; Giuseppe G. GAMBÀ, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, Roma, 1998., 36; Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium, I*, Freiburg – Basel – Wien, 1986., 1; Alexander SAND, *Il Vangelo secondo Matteo, I*, Brescia, 1992., 45. Wilhelm WILKENS, Die Komposition des Matthäus-Evangeliums, u: *New Testament Studies*, 31 (1985.), 24-38, ovdje 36, smatra da se prvo Evanđelje dijeli u 6 di-

Iako je takvo viđenje otvorilo diskusiju o kontinuitetu između 1,1-2,23 i 3,1, novija tendencija argumentira da problem diskontinuiteta zapravo ne postoji.²¹ Uvažavajući postojeća mišljenja, navedena u bilješkama 20 i 21, skloni smo s U. Luzom smatrati da prolog završava u 4,22.²²

U tematskom pogledu, oba dijela prologa prožimlju teme *sina Abrahamova* i *sina Davidova*,²³ *sina Božjega*,²⁴ premještanja iz Judeje u Galileju,²⁵ pravednosti (1,19; 3,15), klanjanja Bogu (2,11; 4,9-10), te teme kraljevanja i kraljevstva (1,1-2,23; 3,2; 4,17).

1.2.1. Građa, književna vrsta i funkcija Mt 1,18 – 2,23

Prvi dio prologa (1,1 – 2,23) sastoji se od 2 nejednaka dijela: nakon *incipita* (1,1), upada u oči genealogija (1,2-17) koja se znatno razlikuje od ostatka naracije u

jelova (1,1 – 4,22; 4,23 – 9,34; 9,35 – 11,24; 11,25 – 16,12; 16,13 – 21,46; 22,1 – 28,20), a svaki je sastavljen od dva dijela koji reflektiraju odnos *govor-akcija*; prema njemu Evanđelje po Mateju sastavljeno je od pojedinih elemenata koji odgovaraju semitskom dvočlanom *parallelismus membrorum*, a prolog čine Mt 1,1 – 4,22. Isto mišljenje zastupa i Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 120-122. Kao posljednjeg spominjemo Paula GAECHTERA, *Die literarische Kunst im Matthäus-Evangelium*, Stuttgart, 1965., 58, koji kao polazište preuzima Baconovih 5 govora i mijenja granice pojedinih »knjiga« dolazeći do koncentrične strukture od 7 članova (1 – 4; 5,1 – 9,34; 9,35 – 12,50; 13,1 – 16,20; 16,13 – 20,16; 20,17 – 25,46; 26 – 28) u kojoj prolog čine Mt 1,1 – 4,25. Isto tako svoju podjelu Matejeva evanđelja započinje i Frederick D. BRUNER, *Matthew. A Commentary, Volume I: The Christbook*, Grand Rapids, 2004., VII, smatrajući da uvod Evanđelja završava s 4,25.

²¹ Tako npr. Jack D. KINGSBURY, *Matthew: Structure, Christology, Kingdom*, 13, argumentira da čestica *δέ* povezuje Mt 3 s prethodnim tekstom jer je Krstitelj, koji se nakon nje pojavljuje, Isusov preteča (3,3) i stoga može označavati samo preliminarnu fazu u razvoju naracije; upravo odsutnost ove čestice iz nekih verzija grčkog originala (D E K L N^{vid} S Γ Δ Π 28 265 700 i dr.) potvrđuje da se radi o naknadnom pokušaju prepisivača odvojiti Mt 3 od prethodne naracije; usp. također Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 120-121.

²² Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 120-121, temeljne razloge za ovakvu delimitaciju vidi u činjenici da 4,23 čini inkluziju s 9,35 i tako označava novu cjelinu ispunjenu Mesijinim govorom (5–7) i djelima (8–9). U prologu 1,1 – 4,22 u tom se slučaju zaokružuje dvostruki geografski itinerarij: u 1,18 – 2,23 Isus se od Betlehema (2,1) premješta prema Galileji (2,23), a isto tako kasnije, nakon krštenja na Jordanu (3,13), ponovno odlazi u Galileju i tamo propovijeda okupljajući učenike (4,12-22). Usp. Ulrich LUZ, *The Theology of the Gospel of Matthew*, Cambridge, 1995., 29. No Luz priznaje da razgraničenje između prologa i onoga što slijedi nije oštro, tako da 4,17 promatra kao most prema 4,18-22 koji zapravo predstavljaju prijelazni odlomak (*Übergangsabschnitt*) jer predstavlja podlogu za događaje u 8–9 gdje su oko Isusa već okupljeni učenici (10,1-4).

²³ Usp. Edgar KRENTZ, *The Extent of Matthew's Prologue*, 409-414.

²⁴ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, Edinburgh, 1988., 343; Jack D. KINGSBURY, *Matthew: Structure, Christology, Kingdom*, 13-14; Rudolph PESCH, *Der Gottessohn im matthäischen Evangelienprolog (Mt 1-2)*, u: *Biblica*, 48 (1967.), 395-420, ovdje 413-414.

²⁵ Usp. bilj. 22.

1,18 – 2,23, jer ona se sastoji od tri odlomka kojima naracija kontinuirano teče, koji imaju zajednički motiv te su povezani zajedničkim vokabularom.²⁶

Odlomak 1,18-25 također čini dio genealogije, ali promijenjene strukture u odnosu na tekst u 1,2-17; ovim tekstom, koji je svojevrсно proširenje, Mt želi čitatelju objasniti kako je došlo do toga da se Josip, iako se Marija *našla trudna po Duhu Svetom* (1,18 b), u legalnom smislu smatra Isusovim ocem i time Isusu daje status člana Davidove genealogije.²⁷

Mt 2 sastoji se od dvije manje literarne cjeline (2,1-12.13-23). Pomoću genitiva apsolutnog τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος, 2,1 jasno se distancira od 1,18-25 jer uvodi nove likove na bazi pretpostavke Isusova rođenja, ali ne govori o samom rođenju nego o događajima koje ono izaziva. Time jasno daje do znanja da služi progrediranju naracije.²⁸ Prva cjelina (2,1-12) jasno se razlikuje od prethodne jer uvodi novu scenu i likove (mudraci, Herod, vjerski vođe) koji utjelovljuju različite odgovore na Mesijinu pojavu. Nakon što je došlo do rješenja zapleta postavljenog u 2,1-2, mudraci se u 2,12 vraćaju kući i time završava prva cjelina.²⁹ Druga cjelina (2,13-23) pretpostavlja događaje iz prethodne³⁰ jer opisuje konkretizaciju Herodovih već ranije zasnovanih opasnih namjera (2,3.7-8) i, kao posljedicu, migriranje Svete Obitelji (2,13-15.19-21.22-23).

Kad je riječ o književnoj vrsti ovog teksta, istraživači su vrlo neodređeni. Iako 1,18 – 2,23 pokazuje upadljive sličnosti sa starozavjetnim najavama rođenja značajnih osoba, kao i s legendama o Melkizedekovu rođenju³¹ i hagadom o Mojsijevu djetinjstvu,³² teško se može govoriti o izravnom prijenosu na Isusa. Zbog činjenice da su formule citata sekundarne i da je u materijal 1,18 – 2,23 uključeno puno više toga negoli samo refleksija nad Pismom, ovaj se dio naracije ne može označiti kao midraš, ukoliko taj termin znači da se govor utemeljuje na Starom zavjetu; prije bi se moglo raditi o kršćanskoj pripovijesti

²⁶ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 124.

²⁷ Jack D. KINGSBURY, The Birth Narrative of Matthew, u: David E. AUNE (ur.), *The Gospel of Matthew in Current Study*, Grand Rapids – Cambridge, 2001., 154-165, ovdje 164, objašnjava da model »a rodi b, b rodi c« koji prevladava u 1,2-16a Matej, došavši do Josipa i Isusa, mora prekinuti: jer za Josipa se ne može reći da je *rodio* (ἐγέννησεν) Isusa tako da evanđelist kreira poseban odlomak kojim objašnjava kako Isus pripadnost genealogiji u 1,2-17 stječe temeljem toga što Josip spoznaje okolnosti Isusova začeca i stoga ga odlučuje prihvatiti, nadijeva mu ime (1,25) i time ga u legalnom smislu priznaje za svoga sina.

²⁸ Usp. Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 116.

²⁹ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, Milano, 2000., 14.

³⁰ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 112; Anton VÖGTLE, Das Schicksal des Messiaskindes. Zur Auslegung und Theologie von Mt 2, u: *Bibel und Leben*, 6 (1965.), 246-279, ovdje 247-248.

³¹ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 144-145.

³² Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 192-193.

nadahnutoj popularnim židovskim hagadskim tradicijama.³³ Ti odlomci donose refleksiju polazeći od događaja Krista – oni, dakle, ne pokušavaju tumačiti starozavjetni tekst nego doprinijeti da Krist, njegov život, spasenje i sud budu korektno shvaćeni.³⁴ U Mt 2 stoga postoji određena novina jer ovdje tekst očituje kombinirani postupak: narator primjenjuje kumransko načelo midraša – *pešarim* – jer recentne događaje smatra eshatološkim vremenom i tumači ih proročkom riječju, dok pri prezentaciji naracije nalikuje hagadi.³⁵

Ove napomene su važne radi shvaćanja naravi teksta i očekivanja koja čitatelj pred njega može postaviti. Ne nijećući postojanje povijesnih događaja koji leže u temelju ovih tekstova, želimo reći da poradi gore istaknutih osobitosti njima ipak trebamo pristupiti s umjerenom dozom historiografskih očekivanja i poštovati njihovu refleksivno-teološku narav.

S funkcionalnog aspekta, cijeli Matejev prolog (1,1 – 4,22) kreće se u smjeru antičkog poimanja prologa ili proemija koji ima zadaću ukazati čitatelju na bitne elemente i svrhu cijele naracije kako bi lakše shvaćao njezin tijek.³⁶

Više od pukih naznaka nekih elemenata, prva dva Matejeva poglavlja na specifičan način donose Evanđelje u minijaturi. Ovdje susrećemo motive koji će obilježiti cijeli tijek i sam epilog Evanđelja: geografsku anticipaciju pokušnog premještanja u Galileju (2,22-23; 28,10.16),³⁷ Isusov status *kralja Židova* (2,2; 27,11.29.37); protiv njega se skupljaju židovski vjerski vođe (2,3-4; 27,11.29.37.42); tajno se pripremaju planovi kako ga se domoći (2,7; 26,4-5) i ubiti ga (2,13.16; 22,41; 26,3-4.57; 27,17.62; 28,12), dok je u 2,3 *sav Jeruzalem* (πᾶσα Ἱερουσόλυμα) surađivao s Herodom u pripremi Isusove smrti, u 27,1 to čine *svi glavari svećenički i starješine narodne* (πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ), a *cijeli narod* (πᾶς ὁ λαός) u Jeruzalemu se slagao s Isusovom smrću (27,20-26); u tim zbivanjima snovi igraju ulogu privatnih objava o adekvatnom po-

³³ Usp. *Isto*, 195.

³⁴ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 61; Alexander SAND, *Il Vangelo secondo Matteo*, I, 83-84.

³⁵ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, 62. On rezolutno tvrdi da Mt 2 nije hagada jer ona tumači starozavjetne tekstove koji nemaju legislativni karakter, dodaje im nove ideje da bi zadržala osnovnu misao i duh tumačenog teksta, dok Mt 2 ne može biti hagadom zbog eshatološke naravi Evanđelja. Donald A. HAGNER, *Matthew 1-13*, Dallas, 1993., LVIII, smatra da se ovdje radi o »midrashic haggadah« koja bi u stvari bila kršćanski midraš inspiriran starozavjetnim izvještajima o Mojsijevu rođenju i postojećim židovskim midrašima nastalim na istu temu.

³⁶ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 122. On odmah napominje da se Matejev prolog odlikuje vlastitim nacrtom za koji nemamo izravnu analogiju.

³⁷ Usp. *Isto*, 123.

našanju prema Isusu (2,12; 27,19);³⁸ potvrđuje se konstantno Božje prisustvo među ljudima (1,23; 28,20 b) itd.

Ako tome dodamo da Mt 2,1-12 ima proleptičku funkciju i u smislu diferencijacije likova oko pojave Isusa Krista (2,1-2.10-11; 27,54),³⁹ što ćemo kasnije detaljnije analizirati, onda postaje razumljivo zašto R. E. Brown o prva dva Matejeva poglavlja govori da su »Matejeva visoko efektivna narativa.«⁴⁰

1.2.2. Narativne »nelogičnosti« i funkcija likova u Mt 1,18 – 2,23

U odnosu na antičke biografije, u Matejevu prologu manjkaju važne epizode jer Isusovo je rođenje spomenuto na vrlo sažet način i ne sadržava nikakvih pojedinosti o tom događaju: ne govori se o samom događaju Isusova rođenja, o njegovu djetinjstvu, odgoju itd.⁴¹ Stoga imamo sljedeću situaciju: u prvom odlomku našeg teksta (1,18-25) govori se o okolnostima i pripremama za Isusovo rođenje (1,18-21.24), o njegovu značenju u smislu ispunjenja (1,22), dok se sam događaj rođenja spominje tek usput i vrlo sažeto u 1,25. Već u sljedećem retku (2,1) počinju novi događaji, a rođenje se pretpostavlja; isto tako, narator nakon nastanjenja Svete Obitelji u Nazaretu (2,23) ne izvješćuje o tijeku Isusova djetinjstva, sve dok ne predstavi Isusa na Jordanu kako prima krštenje (3,13).

Umjesto da izvijesti o navedenim pojedinostima, što bi bilo za očekivati i kao što čini Lk 2,1-52, Mt smatra važnijim istaknuti da odmah po Isusovu rođenju mudraci kreću tražiti ga (2,1-2) kako bi mu se poklonili (2,11). Iako se na temelju prvih riječi, tj. genitiva apsolutnog (τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος) čitatelju isprva može činiti da je u 2,1 glavni lik Isus, ipak je spomen o njemu subordiniran: u gramatičkom smislu subordiniran je glavnoj rečenici u kojoj se govori o pojavi mudraca s Istoka, dok u općem naracijskom smislu mudraci postaju protagonistima ove zgrade koja upravo počinje i koja njihovim odlaskom završava.⁴²

Stoga se nameće legitimno pitanje: Ima li opis pojave mudraca i tekst koji iza njega slijedi (2,1-23) u sebi odgovore na pitanja poput onih na koja je odgo-

³⁸ Usp. Peter W. L. WALKER, *Jesus and the Holy City. New Testament Perspectives on Jerusalem*, Grand Rapids, 1996., 38-40 i 54.

³⁹ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 19.

⁴⁰ Raymond E. BROWN, *Introduction to the New Testament*, 171.

⁴¹ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 14; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 122-123.

⁴² Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 14. On naglašava da ovaj zaokret dobiva na oštini zbog toga što narator ne donosi ni opis zgrade Isusova rođenja, niti ga komentira, niti opisuje reakcije pojedinih ljudi na događaj rođenja (14), a pojava mudraca dodatno je istaknuta uslijed manjka precizne vremenske odrednice rođenja (16), dok geografske (2,1.5.8) ionako imaju više teološku negoli prostornu vrijednost (15).

varao Lk u svojim izvještajima? Što Mt želi postići takvim izborom materijala? U. Luz zaključuje da Mt 1,18-2,23 ima neku posebnu svrhu koju iščitavanjem tek treba otkriti.⁴³

Već iz površnog pregleda teksta uočljiva je još jedna bitna razlika između Lk i Mt: dok Lk izvješćuje o likovima koji u pravilu pozitivno reagiraju na Mesijino rođenje,⁴⁴ kod Mt reakcije su dvojake, pozitivne i negativne. Na Mesijino rođenje pozitivno reagiraju Marija (1,18), Josip (1,20-25) i mudraci (2,1-2.10-12), dok mu se suprotstavljaju Herod (2,3-8.13-18) i vjerski vođe (2,3-6). Očito je da Mt želi, za razliku od Lk, akumulirati različite reakcije pojedinih ljudi na Isusovo rođenje.⁴⁵ U tom smislu donekle je korektna pretpostavka da naracija u 1,18 – 2,23 pripada tipu objave, progona i izbavljenja kraljevskog djeteta, koja je bila proširena u antici.⁴⁶

Smatramo potrebnim istaknuti jedan vrlo važan element koji do sada nije spomenut. Kad bismo rekli da je jedna skupina likova pozitivno dočekala objavu kraljevskog djeteta (Marija, Josip), druga skupina priprema progon (Herod, vjerski vođe) da bi mu potom pozitivni likovi (anđeo, Josip i Marija) omogućili izbavljenje, ne bismo do kraja korektno postupili prema tekstu i indicijama koje on pruža našem zaključivanju.

Važan element jest činjenica da već nerođeni Isus u 1,18-25 pričinjava poteškoće svojim najbližima,⁴⁷ u Josipovoj poteškoći implicitno je zastupljena i Marijina, jer je ona nesumnjivo bila svjesna položaja u koji dospjeva začecem po Duhu Svetom, a bez zaručnikova znanja. Te poteškoće razriješit će anđelova intervencija i Josipovo nadvladavanje sumnje, traženje odluke (1,20-21) te izvršenje anđelova naređenja (1,24-25). I mudraci, kao pozitivni likovi u sljedećem odlomku, također se susreću s teškoćama. Oni su pozvani priznati da zvijezda sjaji negdje drugdje i trebaju krenuti na put u tuđu zemlju susresti Spasitelja koji je kralj tuđeg naroda (2,1); tamo nailaze na Heroda koji ih želi obmanuti i iskoristiti za svoje ciljeve (2,7-8) pa ga moraju izbjeći (2,12) – zbog Mesije počinjaju neposluh prema kralju i postaju ilegalci!

⁴³ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 125.

⁴⁴ Osim Josipa i Marije, kod Lk na Isusovo rođenje na pozitivan način reagiraju: Elizabeta (1,42), anđeli (2,9-15), pastiri (2,8-17.20), neimenovani likovi koji slušaju svjedočanstvo pastira (2,18), starac Šimun (2,25-35) te proročica Ana (2,36-38).

⁴⁵ David B. HOWELL, *Matthew's Inclusive Story*, 116-117, ispravno opaža da su Mt 1 – 2 obilježeni dvostrukim tematskim binomom: navještaj/ispunjenje te prihvaćanje/odbacivanje.

⁴⁶ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 125.

⁴⁷ Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, u: RAZNI AUTORI, *Matteo. Alcuni percorsi*, Reggio Emilia, 2002., 11-33, ovdje 26.

Ne samo da su se Herod i vjerski vođe iznenadili i našli u teškoći (2,3) – a nisu trebali da su bili *vjerni slugel/upravitelji* (usp. 24,45-51)! – nego je Mesijina blizina i pred pozitivne likove stavila određene poteškoće koje su trebali nadvladati. Mt time želi istaknuti da su Isusovim rođenjem svi stavljeni u neku vrstu *mesijanske krize* koja zahtijeva zauzimanje stava prema Mesiji. Stoga možemo zaključiti da ovaj dio naracije izrazito naglašava temu njegova prihvatanja.⁴⁸

Time na samom početku Evanđelja Matej Isusa predstavlja ne samo kao onog koji je *Emanuel – s nama Bog* (1,23) nego kao Mesiju čije prihvatanje jest zahtjevno, ali čije je odbacivanje, u isto vrijeme, apsurdno. Ovakva postavka otkriva da Mt 1,18 – 2,23 nije samo tekst koji želi prepričati ili u novo ruho zaodjenuti neke drevne tradicije nego želi u krupni plan, uz kristologiju, izvući temu zahtjevnog i s odgovornošću povezanog prihvatanja Isusa, tj. temu učenja.⁴⁹

Proleptička funkcija ove inicijalne diferencijacije likova te općenita važnost početnih informacija za daljnji tijek pripovijedanja⁵⁰ indicira da u Mt 2,1-12 smijemo tražiti začetke teme učenja u prvom Evanđelju i pristupiti njihovoj analizi.

2. Mudraci i vjerski vođe u Mt 2,1-12

Da bi se ovom izvještaju korektno pristupilo, ne treba ga shvaćati u historiografskom smislu, ni sa stajališta prirodnih znanosti.⁵¹ On je motiviran teološkim, a ne povijesnim motivima.⁵²

U njemu pisac prvog Evanđelja otkriva svoju narativnu sposobnost jer korištenjem slika, kontrasta, simetrije i ironije⁵³ te koncentriranjem različitih likova koji prekrivaju čitavu sociološku lepezu, od Isusove majke do stranaca,⁵⁴ uspijeva oslikati njihove reakcije u kontekstu Isusova rođenja. Stoga, kad se

⁴⁸ Alexander SAND, *Il Vangelo secondo Matteo*, I, 77-84, ovdje podvlači da se ponekad odveć kristocentrički pristupa Mt 1 – 2 pa se previđa važnost odgovora pojedinih likova na Mesijinu pojavu, kako ju želi artikulirati urednik.

⁴⁹ Tako Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 16, smatra da Mt 2 odgovara na pitanje: Kako je prihvaćen Isus? U ovom poglavlju nalaze se i pozitivni i negativni primjeri odnosa prema novorođenom Mesiji pomoću kojih Mt informira i poučava svoga čitatelja.

⁵⁰ Usp. Richard A. EDWARDS, *Uncertain Faith: Matthew's Portrait of the Disciples*, 49.

⁵¹ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 231.

⁵² Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 38.

⁵³ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 13.

⁵⁴ William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 191. Oni primjećuju da je odlomak prepun mudrih ljudi: mudraci, veliki svećenici i pismoznanci.

promatra ponašanje pojedinih likova u Mt 2,1-12, Matej nam želi govoriti o tome kako je Isus prihvaćen od pojedinih subjekata.⁵⁵

2.1. Struktura

Za razliku od Rodoslovlja (1,1-17), koje se bazira na shemi 3x14 generacija, i za razliku od navještenja Josipu (1,18-25), koje slijedi tradicionalni književni uzorak starozavjetnih anđeoskih navještenja, Mt ovdje upotrebljava sasvim drukčiju književnu strategiju. Ovdje ćemo ukazati na neke od literarnih osobitosti ove perikope. Literarna obilježja u pravilu predstavljaju nezaobilazni putokaz u traženju naglasaka koje nam autor želi priopćiti.

Prostorne indikacije ukazuju da perikopa može biti podijeljena u dva osnovna dijela: 2,1-8 – radnja u Jeruzalemu, 2,9-12 – radnja u Betlehemu.⁵⁶ U vremenskom pogledu, ovaj izvještaj pripada tipu scene jer odnos vremena koje je prepričano i onog u kojem pripovjedač prepričava teži minimumu.⁵⁷ Svi događaji u perikopi ulančani su u jedinstveni niz koji se ne grana u simultane radnje.⁵⁸ Takav način prikaza doima se kompaktnim i protočnim kao da se radi o zgodi prepričanoj u jednom dahu.

Specifična gramatička konstrukcija *particip aorista + eksplicitni subjekt + indikativ aorista* koja se nalazi na početcima nekih rečenica (2,3.7.9) sugerira preciznu podjelu perikope. Svaka strofa u tom slučaju pokazuje bipolarnu shemu: uvod + razvoj situacije unutar strofe. Tako imamo sljedeću situaciju:

⁵⁵ Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 29. Frederick D. BRUNER, *Matthew. A Commentary, Volume I: The Christbook*, 53, lapidarno zaključuje da Mt 1 donosi objavu, a Mt 2 odgovor na objavu.

⁵⁶ William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 224. Oni ističu značaj promjene mjesta u 2,9 kao važnog elementa za podjelu perikope. Još preciznije Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 33, osim postojanja dva osnovna dijela (2,1-8.9-12), primjećuje da početci obaju dijelova započinju putovanjem i dolaskom mudraca (2,1.9). S obzirom da se povratak mudraca događa u nepreciziranom području (2,12), a pojavljuje se u posljednjem retku perikope, nećemo ga smatrati zasebnim dijelom u podjeli.

⁵⁷ Tome doprinosi činjenica da su svi događaji u radnji međusobno povezani nekim od gramatičko-sintaktičkih znakova: particip λέγοντες, *raspitujući se* (2,2) koji zapravo upućuje na prethodni redak (2,1); veznik καί praćen participima koji se nalaze na početcima nezavisnih rečenica 2,4.8.11 (καί συναγαγόντων, *i skupivši*, καί πέψας, *i poslavoši*, καί ἐλθόντες, *i ušavši*); suprotni veznik ἔσθι koji zbog semantičkih razloga uspostavlja usku vezu s prethodnim (2,3.5.9.10). Ni posljednji redak perikope (2,12) nije izuzetak, jer i on počinje veznikom καί, *i*, iako je između adoracije (2,11) i sna (2,12) proteklo znatno vrijeme.

⁵⁸ Svi su događaji prikazani kao sukcesivni na način da proizlaze jedni iz drugih: dolazak mudraca i njihovo pitanje (2,1-2) uzrokuje uznemirenost Heroda i Jeruzalema (2,3); Herod zbog toga konzultira vjerske glavare (2,4-6); kad je čuo gdje (2,5-6), nastoji se informirati o kada (2,7) i naređuje mudracima da mu donesu kompletne informacije (2,8). Oni odlaze i susreću zvijezdu (2,9-10) te ulaze u kuću gdje je Isus (2,11-12).

2,1 uvod: dolazak mudraca (naracija)	– 2,2 razvoj: potraga za kraljem židovskim (diskurs)
2,3 uvod: Herodovo duševno stanje (naracija)	– 2,4-6 razvoj: akcije koje iz toga proizlaze (diskurs)
2,7 uvod: Herodovo istraživanje (naracija)	– 2,8 razvoj: akcije koje iz toga proizlaze (diskurs)
2,9-10 uvod: našašće kralja židovskog (naracija)	– 2,11-12 razvoj: akcije, povratak mudraca (naracija)

Redci u kojima se pojavljuje ova gramatička konstrukcija jesu, dakle, oni koji označuju početak pojedine etape u razvoju naracije 2,1-12.⁵⁹ Ukoliko ova podjela na etape vjerno odražava i tematske promjene unutar perikope, specifična gramatička konstrukcija *particip aorista + eksplicitni subjekt + indikativ aorista* može poslužiti i kao presudan orijentir za podjelu perikope jer reflektira njegovu nutarnju strukturu.⁶⁰

Struktura perikope, prema tome, jest:

- 1-2 dolazak mudraca u Jeruzalem
- 3-6 reakcija Heroda, Jeruzalema te vjerskih poglavara
- 7-8 Herod i mudraci
- 9-12 mudraci i kralj židovski

⁵⁹ U 2,3 *kad to doču kralj Herod uznemiri se on ...* (ἀκούσας ... ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη ...) predstavlja početak nove etape u kojoj Herod, koji je subjekt u 2,3-4, inicira istragu za mjestom Kristova rođenja, a 2,5-6 u narativnom smislu posljedica su njegove inicijative na koju *glavari svećenički i pismoznanci* daju odgovor (2,5), argumentiran citiranjem Pisma (2,6). U 2,7 *Herod ... dozva ... i razazna ...* (Ἡρώδης ... καλέσας ... ἠκρίβωσεν) označava početak nove etape u kojoj Herod, u razgovoru s mudracima, dolazi do novih informacija o djetetu (2,7) i daje im upute kako će mu pomoći pronaći ga (2,8). U tim je redcima subjekt samo Herod, a mudraci su destinatari njegovih akcija. Napokon, u 2,9 *oni saslušavši ... pođoše ...* (οἱ ... ἀκούσαντες ... ἐπορεύθησαν) otvara posljednju etapu radnje koja opisuje putovanje mudraca (2,9-10), ulazak u kuću i adoraciju (2,11), te povratak (2,12); u toj etapi subjekt su mudraci, ako izuzmemo intervent zvijezde (2,9 b), a Herod i vjerski glavari više se ne pojavljuju.

⁶⁰ Prijedlozi podjele koje nalazimo npr. u: William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 224; Giuseppe G. GAMBÀ, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 110; Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 33; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 113, očituju svu kompleksnost situacije u kojoj je teško dati prijedlog strukture koja ne bi bila diskutabilna; njihovi prijedlozi očituju da se ne radi samo o razlikama po pitanju nekoliko riječi ili pola retka nego čak i o broju strofa od kojih je perikopa sastavljena.

2.2. Analiza likova

U ovom odjeljku želimo, prateći razvoj naracije, uočiti njezine osnovne elemente s obzirom na pojedine likove i ostale suodnose u tekstu važne za analizu likova. Registrirani elementi kasnije će nam poslužiti pri utvrđivanju teološke karakterizacije likova.

2.2.1. Dolazak mudraca u Jeruzalem (2,1-2)

Uz orijentacijsku vremensku naznaku Isusova rođenja, koja radnju smješta u dane Heroda kralja (ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως),⁶¹ 2,1 donosi i tri geografske indikacije. Već one daju prve nagovještaje napetosti.

Bethlehem judejski (Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας)⁶² kao mjesto Isusova rođenja spominje se samo u evanđeljima djetinjstva (Mt 2,1.5-6.16; Lk 2,4.15) te u Iv 7,42. Spomen Betlehema evocirao je Davidovo kraljevstvo kao i da je Isus *sin Davida* (1,1). To je u određenoj napetosti s činjenicom da je stoljećima bio grad drugorazredne važnosti,⁶³ dok je Jeruzalem smatran simbolom izraelskog naroda uz koji su na poseban način vezana mesijanska obećanja.⁶⁴

Uz dva grada iznimne povijesne važnosti, narator kao odrednicu vezanu uz mudrace spominje *Istok* (ἀνατολή).⁶⁵ Iako je narodna predaja Istok u pravilu dovodila u vezu s mudroču,⁶⁶ on u biblijskoj misli zadržava dvo-

⁶¹ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 227. Prema njima, s obzirom da je Herod umro 4. g. pr. Kr., Isusovo se rođenje zbilo između 7. i 4. g. pr. Kr.

⁶² Usp. August STROBEL, Βηθλέεμ, u: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, I, Grand Rapids, 1990., 214-215, ovdje 214; Giuseppe G. GAMBÀ, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 135. Oni misle da dodatak *judejski* Mateju služi za razlikovanje od *Betlehema galilejskoga*, na području Zebulonovu (Još 19,15). Prema Joachimu GNILKI, *Das Matthäusevangelium*, I, 35, *Bethlehem judejski* nije spomenut radi razlikovanja od *galilejskoga*, nego prije svega zbog pripreme citata u 2,6.

⁶³ August STROBEL, Βηθλέεμ, 214, tvrdi da je Bethlehem posvuda smatran gradom drugotne važnosti (usp. Suci 17,7; 19,1; 1 Ljet 2,50-55; 4,4.22; 2 Ljet 11,6; Ezr 2,21; Neh 7,26).

⁶⁴ U Starom zavjetu, osim što je bio politički centar Davidova kraljevstva, Jeruzalem je bio i žarište religioznog života; štoviše, smatran je mjestom objave (Am 1,2; Iz 2; Jl 3,13), odabran je od Boga (Pnz 12,5); uvijek je živom ostala nada u obećanje da će ga Bog podići kako bi zauvijek bio određište hodočašća naroda (Iz 2,22ss; Jer 3,17), čak izvorom života za svijet (Iz 24,23; Ez 47,1ss). Usp. Lars HARTMAN, Ἱεροσόλυμα/Ἱερουσαλήμ, u: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, II, Grand Rapids, 1991., 176-179, ovdje 177.

⁶⁵ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 232. Oni ističu da u gramatičkom pogledu *Istok* jest oznaka *mudraca*, a ne pravca iz kojeg dolaze.

⁶⁶ J. Duncan M. DERRETT, Further Light on the Narratives of the Nativity, u: *Novum Testamentum*, 17 (1975.), 81-108, ovdje 98, korijene tog mišljenja pronalazi u činjenici da je u periodu od dva stoljeća prije Isusova rođenja narodno vjerovanje Istok smatralo prebivalištem mudrosti i duhovne intuicije na osnovi koje su istočnjaci (Babilonija, Iran i Indija) imali dublje poznavanje života od ljudi Zapada.

značnost.⁶⁷ Ona čitatelju pri prvom susretu uz mudrace otvara dvije mogućnosti.⁶⁸ Prema jednoj, mudraci bi imali negativnu konotaciju zbog toga što bi bili povezani s astrologijom i astronomijom i pripadnošću poganskoj religiji (usp. Dn 2; Dj 13,6).⁶⁹ Druga mogućnost dopušta da bi mudraci bili mudri ljudi koji su znali prepoznati Mesijin znak.⁷⁰ Njihova bi se pojava tada uklapala u ozračje mesijanskog iščekivanja koje je prelazilo granice Izraela, a doprinijeli su mu Židovi u dijaspori, tako da je bilo prošireno čak do Rima, a vjerojatno i do Arabije ili Perzije.⁷¹

Naratorova namjera bila je, čini se, staviti čitatelja pred dilemu, a definitivnu će karakterizaciju doznati tek nakon što iščita cijeli izvještaj.⁷² I pored spomenutih neodređenosti, jasno je da su mudraci stranci, tj. u odnosu na Židove pogani. Njihovo pitanje o (*ново*)rođenom kralju židovskom (ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων) otkriva da o njemu govore sa stajališta pogana.⁷³ Međutim, stavljajući mudracima u usta govor o kralju židovskom, narator kreira kontrast u odnosu na kralja Heroda i tako konstruira novu vrstu napetosti koja obilježava cijelu zgodu: čitatelj se, znajući da u jednom kraljevstvu ne mogu postojati dva kralja, pita tko je pravi kralj?⁷⁴ Stavivši dva kralja jednoga nasuprot drugome, Mt nagovještava kontrapoziciju i među ostalim likovima koji će se u Mt 2 svrstati uz pojedinog kralja.

⁶⁷ Heinrich SCHLIER, ἀνατολή, u: *Theological Dictionary of the New Testament*, I, Grand Rapids, 1964., 351-353, ovdje 352. Tražeći biblijske odrednice, on primjećuje da termin ἀνατολή, istok, u Pismu ima dvostruku konotaciju: pozitivnu, jer je locus zemaljskog raja (Post 2,8) i ishodište anđela sa žigom (Otk 7,2), ali i negativnu jer s Istoka dolaze zli kraljevi (Otk 16,12).

⁶⁸ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 35-36.

⁶⁹ Termin μάγοι, mudraci, potječe od imena medijskog plemena koje je služilo kao svećenstvo u perzijskoj religiji, a poznavali su astrologiju i astronomiju. Usp. Horst BALZ, μάγος, u: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, I, Grand Rapids, 1990., 371-372, ovdje 371. Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 135, smatra da su mudraci u našoj perikopi bili pripadnici Zaratustrina religioznog i etičkog učenja.

⁷⁰ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 228-230; Bo REICKE, ἀνατολή, ἀνατέλλω, u: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, I, 93-94, ovdje 94.

⁷¹ Usp. Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 141.

⁷² Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 228-229; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 172.

⁷³ Kod sinoptika ovaj izraz u pravilu koriste pogani (usp. Mt 27,42; Mk 15,32).

⁷⁴ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 20. Robert H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Handbook for a mixed Church under Persecution*, Grand Rapids, 1994., 26, uočava da u 2,1-12 Mt Isusa tri puta predstavlja novim kraljem, a i Heroda 3 puta imenuje kraljem – time na narativnom planu artikulira tenziju, tj. opoziciju između dvaju kraljeva i kraljevstava.

Činjenica da u Jeruzalem vijest o rođenju *kralja židovskog* donose stranci, tj. pogani, predstavlja veliko iznenađenje. Time Mt, oslanjajući se na već postavljen problem identiteta *mudraca*, otvara napetost i na relaciji Židovi – pogani te tako uvodi jednu od svojih velikih tema: pristup pogana Mesiji. Pozoran će se čitatelj sjetiti da su u Isusovo rodoslovlje (1,1-17) isto tako na iznenađujući način ušle 4 žene strankinje – Tamara, Rahaba, Ruta i Bat-Šeba (1,3.5.6); sada tema statusa pogana dobiva svoju uzlaznu putanju.

Mudraci su za Mesijino rođenje saznali jer *su vidjeli zvijezdu njegovu u izlasku* (ἐλθομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ). Mnogo se pisalo o naravi zvijezde, ali do sada bez decidiranog rješenja.⁷⁵ Neki smatraju da je Mt pojavom mudraca i spominjanjem zvijezde htio napraviti aluziju na Bileama, koji je nazvan ἐξ ὀρέων ἀπ' ἀνατολῶν, s *planina Istoka* (LXX Br 23,7). Na taj bi način čitatelj, poznavajući zgodu s Bileamom (Br 22-24), bio upozoren da se nalazi pred ispunjenjem Bileamova proročanstva: *od Jakova zvijezda izlazi, od Izraela žezlo se diže* (Br 24,17cd), no i to gledište nije bez ozbiljnih poteškoća.⁷⁶

Razmatrali ju kao kozmički fenomen ili kao književnu oznaku koja u antici obilježava važne osobe ili datume, činjenica je da u našem tekstu mudraci nisu slijedili bilo koju nego *njegovu*, tj. Mesijinu *zvijezdu* (αὐτοῦ τὸν ἀστέρα).⁷⁷ Pokazujući mudracima mjesto u Betlehemu gdje se nalazi Isus (2,9-10), ona se predstavlja u svojoj pravoj naravi: prije negoli prava zvijezda, narator njome želi reći da su mudraci bili pod Božjim vodstvom.⁷⁸

⁷⁵ Narav zvijezde intenzivno je diskutirana tijekom povijesti interpretacije. Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 233-235; Paul GAECHTER, *Die Magierperikope (Mt 2,1-12)*, 283-284; Giuseppe G. GAMBÀ, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 142-143; Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 20-21; M. A. V. VAN DER MERWE, *The Form and Message of MT 2 Based on a Structural Analysis*, u: *Neotestamentica*, 11 (1977.), 10-18, ovdje 12; Anton VÖGTLE, *Das Schicksal des Messiaskindes. Zur Auslegung und Theologie von Mt 2, 250 i 253*, ali nema konsenzusa o rješenju.

⁷⁶ Donald A. HAGNER, *Matthew 1-13*, 25, smatra da, uza sve sličnosti dvaju izvještaja, Mt nije izričito potvrdio njihovu povezanost ni citatom ni aluzijom na starozavjetni tekst, pa stoga eventualna povezanost nije dovoljno zasvjedočena; također i Paul GAECHTER, *Die Magierperikope (Mt 2,1-12)*, 268. Mi ovaj stav smatramo još vjerojatnijim ako se ima u vidu da je na koncu Bileam, prema Gospodnjoj odluci, bio osuđen i da ga je Mojsije ubio (Br 31,1-17), pa možda zbog toga Mt nije smatrao shodnim isticati vezu s likom Bileama, slično kao što je ispustio i neke od izraelskih kraljeva iz rodoslovlja (usp. Mt 1,1-17).

⁷⁷ Usp. Donald SENIOR, *Matthew*, Nashville, 1998., 45.

⁷⁸ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 40; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 172-173. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 22, smatra da je to potpuno u skladu s činjenicom da u biblijskoj tradiciji zvijezda označava slavu Božju (usp. Ps 19,2), a u židovstvu mesijansku nadu i navodi da je rabi Aquiba Bar Kohbu (čije ime na aramejskom znači *sin zvijezde*) pozdravio sa: *zasjala je zvijezda Jakovljeva ...*

Izjava mudraca završava ključnom tvrdnjom: *došli smo da mu se poklonimo* (ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ). Nedvojbeno značenje glagola προσκυνέω upućenom čitatelju daje do znanja da se mudraci Mesiji približavaju s najpoštenijim i teološki najkorektnijim motivom.⁷⁹ Narator tim glagolom označava temeljnu nakanu protagonista i on postaje temeljno obilježje zapleta koji bi se mogao formalno strukturirati: želja/ispunjenje želje.⁸⁰

Činjenica da izjava mudraca ne donosi druge pojedinosti njihova dolaska, osim izjave u 2,2, govori da narator želi u prvi plan izvući upravo nju i prikazati da će, bez drugih elemenata, ona biti dovoljna da se *Herod i sav Jeruzalem uznemire* (2,3). Dakle, sama činjenica Mesijina rođenja njima je razlog za uzbuću! Da je to tako, govori i činjenica da pitanje nije upućeno izravno Herodu i vjerskim vođama,⁸¹ ali će upravo njih najviše pogoditi i uslijed toga oni će svoj unutrašnji stav izraziti izvanjskom reakcijom!

2.2.2. Reakcija Heroda i vjerskih poglavara (2,3-6)

Pojava mudraca i reakcija Izraelovih lidera otkrivaju prve obrise Matejeve teološke skice Izraela. Ukoliko su prvi navjestitelji Mesijina rođenja pogani, postavlja se pitanje zar nije u Izraelu bilo ljudi koji su mogli prvi primiti takvu vijest? Umjesto odgovora, čitatelju se nudi ironija jer pitanje mudraca o *novorođenom kralju židovskom* (ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων) potvrđuje da pripada Židovima, ali oni ne znaju za njegovo rođenje, da je već tu! Puni domašaj ironije pokazat će njihova reakcija na primljenu informaciju.

Herodova žestoka reakcija u 2,3 u skladu je s njegovom poslovičnom beskrupuloznošću i ne nagovijesta ništa dobro.⁸² Po sebi glagol *ταράσσω* u pasivu znači *biti prodrman, biti pobrkan*.⁸³ Prava narav Herodove *uznemirenosti* očitovat će se kad stupi u akciju i počne progoniti Isusa (2,13-15) te likvidira djecu

⁷⁹ Osim u 4,9, gdje se njime izražava Sotonin prijedlog, i u 18,26 gdje dolazi u paraboli, u prvom se Evandjelju ovaj glagol isključivo odnosi na klanjanje, tj. štovanje Isusa. Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, 40-41; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 120.

⁸⁰ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 23.

⁸¹ Usp. Isto, 20.

⁸² Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 37.

⁸³ Usp. Stjepan SENC, *Grčko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1910., 913. Walter BAUER – F. Wilbur GINGRICH – Frederick W. DANKER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago, ²1979., 805, ovaj grčki glagol prevode na engleski s »*be troubled, frightened, terrified*«. Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 144, primjećuje da Mt koristi isti izraz u 14,26 da bi izrazio strah učenika koji Isusa smatraju utvarom; slično i Herod, skupa s *Jeruzalemom*, reagira na vijest o Mesiji kao na neposrednu prijetnju.

(2,16-18). Ta reakcija odaje da se uplašio konkurenta,⁸⁴ jer Mesiju shvaća prije svega kao političku pojavu.

Herodovoj uznemirenosti pridružuje se *Jeruzalem*. Neuobičajena gramatičko-sintaktička konstrukcija ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ, *ali čuvši, kralj Herod bi uznemiren i sav Jeruzalem s njim*⁸⁵ sugerira da se radi o reakcijama istog polazišta, jer *Jeruzalem* kao subjekt dijeli isti glagol s Herodom,⁸⁶ a njihova je povezanost naglašena i prijedložnom konstrukcijom *s njim* te pridjevom *sav*.

Izraz *sav Jeruzalem* najvjerojatnije ne podrazumijeva doslovce sve njegove žitelje.⁸⁷ Poimence su istaknuti samo vjerski glavari⁸⁸ kao građani prvoga reda.⁸⁹ Oni će odigrati presudnu ulogu u sudskom procesu protiv Isusa jer će *nagovoriti narod* da zaište njegovo pogubljenje (27,20). G. G. Gamba zaključuje: »ono što je Herod uzaludno planirao, ispunilo se po rukama stanovnika Jeruzalema«⁹⁰ (27,25).

⁸⁴ Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 31.

⁸⁵ Giuseppe G. GAMBÀ, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 119, pojašnjava da se radi o *ordo artificialis*: particip *ἀκούσας*, *čuvši* stavljen je prije eksplicitnog subjekta ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, *kralj Herod*, dok bi καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα, *i sav Jeruzalem* trebalo prethoditi predikatu ἐταράχθη, *bi uznemiren*; predikat bi zbog dvostrukog subjekta trebao biti u pluralu.

⁸⁶ Usp. Lars HARTMAN, Ἱεροσόλυμα/Ἱερουσαλήμ, u: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, II, 177.

⁸⁷ Robert H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Handbook for a mixed Church under Persecution*, 28, smatra da je Mt izraz πᾶσα Ἱεροσόλυμα, *sav Jeruzalem* upotrijebio u emfatičnom smislu kako bi smjestio Jeruzalem uz Heroda kao središte antagonizma prema Isusu. Praktično je isključena mogućnost da pridjev *sav* može biti shvaćen doslovno jer, prema Larsu HARTMANU (Ἱεροσόλυμα/Ἱερουσαλήμ, 177), Jeruzalem je u ono vrijeme imao oko 25.000 građana pa nije vjerojatno da su baš svi bili uključeni. Paul GAECHTER, *Die Magierperikope (Mt 2,1-12)*, 286, smatra da bi se zapravo radilo samo o nekim krugovima visokog društva, dok Ulrich LUZ, *The Theology of the Gospel of Matthew*, 27, specificira da se radi o svećenstvu i pismoznancima.

⁸⁸ Titule vjerskih glavara u Matejevu evanđelju toliko su diferencirane da čak u jednoj perikopi dobivaju različite nominacije (usp. 15,1.12; 21,23.45); time evanđelist želi dočarati mnoštvo Isusovih protivnika kao jedan jedinstveni front. Usp. Giuseppe G. GAMBÀ, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 146.

⁸⁹ William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 238. Oni smatraju da su za Mt vjerski glavari zapravo Herodovi implicitni simpatizeri i sluge. U neku ruku to je i razumljivo jer nakon što je izvršio udar na Sinedrij, Herod je podvrgnuo djelovanje velikih svećenika svojim političkim interesima i korupciji rimskih prokuratora. Usp. Ulrich KELLERMANN, Ἡρώδης, u: *Exegetical Dictionary of the New Testament*, II, Grand Rapids, 1991., 122-123, ovdje 123.

⁹⁰ Giuseppe G. GAMBÀ, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 144, a slično misli i Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 119. Drukčije mišljenje zastupaju Donald A. HAGNER, *Matthew 1-13*, 28, i Paul GAECHTER, *Die Magierperikope (Mt 2,1-12)*, 286. Oni u reakciji Jeruzalema vide prije svega strah pred vjerojatnošću Herodove nasilne akcije.

Nakon *Heroda* i *Jeruzalema* na scenu konačno stupaju i vjerski vođe.⁹¹ Budući da je u židovskoj tradiciji bilo nedvosmisleno što označava pojam *Pomazanik*, naratorov komentar da se Herod *raspitivaše* (ἐπιυνθάνετο) gdje se Krist ima roditi (ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται) daje do znanja da su Herod i vjerski vođe točno znali o kome se radi.⁹² Iako je Betlehem kao mjesto Isusova rođenja zasvjedočen i u Lk 2,1-20 te Iv 7,42, Herodovo pitanje nije neosnovano jer u ono vrijeme u vezi s tim nije postojalo jednodušno mišljenje.⁹³ Narator s puno značenja prikazuje kako vjerski vođe bespogovorno kreću izvršiti Herodov nalog.⁹⁴ Iako je takvo okupljanje bilo malo vjerojatno jer je Herod uvijek nastojao njihov utjecaj svesti na minimum, njime Mt naglašava kompletnu nezainteresiranost službenog židovstva za rođenje Mesije.⁹⁵

Tekst koji citiraju zapravo je konfklacija tekstova Mih 5,1-3 i 2 Sam 5,2, što nije bila rijetkost;⁹⁶ u njoj je Mt izvršio određene promjene da bi istaknuo važnost Betlehema⁹⁷ i naglasio njihovu poziciju kao poznavatelja Pisma. U citatu Mih 5,1 oni personaliziraju *kneževstva* (čitaju ἐν τοῖς ἡγεμοσίω Ἰουδα, *vladar* umjesto ἐν χιλιάσιω Ἰουδα, *klan*) i time pokazuju kako znaju da Isus treba biti pravi vladar Judeje, za razliku od Pilata koji se tako samo zove (27,2,11.14.15.21.27; 28,14).⁹⁸

⁹¹ Ovdje se priklanjamo mišljenju koje zastupa Jack D. KINGSBURY, *Matteo. Un racconto*, Brescia, 1998., 58, a prema kojemu se, s kritičko-narativnog stajališta, različite grupacije koje čine religiozni *leadership* Izraela mogu promatrati kao jedan jedinstveni lik jer je svima prototip Herod; ovo unificiranje ima za posljedicu da slika koju čitatelj stječe o religioznim vođama neće biti historiografski objektivna nego u potpunosti negativna i polemički intonirana.

⁹² Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 26-27. On primjećuje da narator upotrebom imperfekta indicira Herodovu trajnu aktivnost i dubok interes.

⁹³ Usp. Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 149.

⁹⁴ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 27.

⁹⁵ Usp. David E. GARLAND, *Reading Matthew. A Literary and Theological Commentary on the First Gospel*, 27.

⁹⁶ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 242. Oni navode primjere Mt 21,5; 27,9-10; Mk 1,2-3; Rim 11,8-10; 1 Kor 15,54-5, a na sličan su način prenesene Isusove riječi u Mk 10,6-8; 11,17; 14,62; Lk 10,27.

⁹⁷ U tekst Mih 5,1 (καὶ οὐ Βηθλεεμ οἶκος τοῦ Εφραθα ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιω Ἰουδα ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ...) umeće οὐδαμῶς, *nipošto* i mijenja tvrdnju o malenosti Betlehema u njegovu negaciju (što William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 242, zapravo smatraju tumačenjem gotove povijesne činjenice da je Isusovo rođenje doista podiglo značaj Betlehemu), uvrštava veznik γάρ, *jer* da bi naznačio razlog njegove veličine, i zamjenjuje spomen *Efrate* s γῆ Ἰουδα, *zemlja Judina*, da bi naglasio vezu između Isusa i patrijarha Jude.

⁹⁸ Usp. Robert H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Handbook for a mixed Church under Persecution*, 29.

U dodatku 2 Sam 5,2 specificiraju čak i to da budući Mesija neće vladati narodom nego će ga *pasti*, tj. brinuti se o njemu.⁹⁹

Ističući njihovu kompetenciju u tumačenju Svetoga pisma Mt dodatno podvlači njihovu tvrdokornost u odbacivanju Mesije.¹⁰⁰ Vladanje Pismom ne dovodi ih do poslušnosti Mesiji¹⁰¹ nego u daljnjem razvoju naracije ostaju pasivni i time promašuju svoje poslanje.¹⁰² S obzirom da imaju veće znanje, njihov je odgovor Mesiji negativniji od Herodova.¹⁰³ Umjesto da se daju voditi spoznajom Mesije, oni se već u svojoj prvoj pojavi pokazuju kao Herodovi saveznici – izvršavaju njegovu zapovijed!¹⁰⁴ Njihova norma djelovanja jest – Herod; on im je zato u narativnom smislu preteča.¹⁰⁵

Čitatelj ovime dobiva odgovor zašto nije čudo da su pogani stigli prvi k Mesiji: kad god da krenu, stići će prvi jer za Mesiju njegovi nemaju interesa. I kad govore o njemu, to je – da ironija bude veća – na Herodov zahtjev, a činjenica da mu uopće nisu krenuli u susret to dodatno potvrđuje.

Time narator daje impostaciju temeljnih elemenata zapleta. Ono što slijedi jest razvijanje događaja na temelju naznačenih elemenata.

2.2.3. Herod i mudraci (2,7-8)

Herod *potajno* (λάθρα) poziva mudrace (2,7) u namjeri da se bolje informira o vremenu Isusova rođenja. Poziv objašnjava željom da bi se pošao *pokloniti* (2,8). Međutim, događaji koji slijede – bijeg u Egipat (2,13-15) i masakr u Betlehemu (2,16-18) – otkrit će pravu istinu. Narator nam na dva mjesta potvrđuje da su mudraci Herodu obznanili vrijeme pojave *zvijezde* (2,7.16).

⁹⁹ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 39; Anton VÖGTLE, *Das Schicksal des Messiaskindes. Zur Auslegung und Theologie von Mt 2, 273.*

¹⁰⁰ Narator nudi dovoljno indirektnih pokazatelja kojima ukazuje da su vjerski vođe bili upoznati s Isusovim identitetom: on je *kralj židovski* (2,2), *Krist-Mesija* (2,4) koji će »pasti narod moj, Izraela« (2,6), onaj koji u sebi rekapitulira Izraelovu povijest (2,12-13.19.22) i ispunjava starozavjetna proroštva (2,6.15.18.23). Usp. Jack D. KINGSBURY, *The Structure of Matthew's Gospel and His Concept of Salvation History*, u: *Catholic Biblical Quarterly*, 35 (1973.), 451-474, ovdje 455. Isticanje Pisma ima razlog i u tome što Mt želi naglasiti kako prirodna objava zvijezdom mudrace ne dovodi do kraja cilju nego je upotpunjava objava Pismom koju će im Herod proslijediti. Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 31.

¹⁰¹ Usp. David E. GARLAND, *Reading Matthew. A Literary and Theological Commentary on the First Gospel*, 27; Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 42.

¹⁰² Usp. Floyd V. FILSON, *The Gospel according to St. Matthew*, New York, 1971., 57.

¹⁰³ Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 29.

¹⁰⁴ Usp. Augustine STOCK, *The Method and Message of Matthew*, Collegeville, 1994., 34.

¹⁰⁵ Usp. Jack D. KINGSBURY, *Matteo. Un racconto*, 62.

Ne precizira se reakcija mudraca. Neki istraživači postavljaju pitanje: Jesu li u ovoj fazi razvoja događaja s Herodom surađivali dobrovoljno, pod prisilom, ili ih je uspio obmanuti? Neki smatraju da su mudraci znali za Herodov način ponašanja i stoga su svjesno surađivali, iako to ne implicira da su s njim bili suglasni.¹⁰⁶ Drugi smatraju kako je Herod ipak na prijevartu uspio privoliti mudrace da otkriju vrijeme pojave zvijezde.¹⁰⁷ Ni glagol ἀκούω (2,9) ne daje dovoljno siguran putokaz jer on u prvom Evanđelju može značiti *poslušati*, tj. *izvršiti*,¹⁰⁸ ali i *saslušati*, tj. *primiti neku poruku na znanje* (usp. 7,26; 13,19-23).¹⁰⁹

U svakom slučaju, konačan je stav mudraca jasan. Pri povratku u svoju zemlju oni ne žele izvršiti Herodov zahtjev da mu po pronalasku Mesije jave pojedinosti (2,8): k njemu više nisu vraćali nego drugim putem (δι' ἄλλης ὁδοῦ) odlaze u svoju zemlju (2,12).

J. Gnilka postavlja logički opravdano pitanje: Zašto Herod nije odmah za mudracima poslao ubojice?¹¹⁰ To bi najvjerojatnije bilo u skladu s njegovim uobičajenim načinom rješavanja problema.¹¹¹

Istraživači odreda ne spominju bilancu ovog razgovora: i Herod i mudraci dobili su po jednu korisnu informaciju: za razliku od mudraca, Herod svoju neće uspjeti kapitalizirati. Upravo ovakvi detalji potvrđuju da je naš tekst po svojoj naravi više teološka refleksija negoli povijesni izvještaj.

2.2.4. Mudraci i kralj židovski (2,9-12)

Nakon 2,9 mudraci znaju da *kralja* trebaju tražiti u Betlehemu (usp. 2,8). Više im zvijezda nije neophodna, ali narator se njome služi kako bi potvrdio Herodovu informaciju i pokazao da su mudraci pod Božjim vodstvom; sada im je zvijezda ponovno vodiljom – ovdje postaje razvidno što su mudraci mislili kad su govorili o *njegovoj zvijezdi* (2,2).¹¹²

¹⁰⁶ Tako Donald A. HAGNER, *Matthew 1-13*, 30, ne smatra vjerojatnom pretpostavku da mudraci nisu već prije bili informirani o Herodovoj reputaciji.

¹⁰⁷ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 245, i Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 24.

¹⁰⁸ Usp. Paul GAECHTER, *Die Magierperikope (Mt 2,1-12)*, 289.

¹⁰⁹ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 246.

¹¹⁰ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 40.

¹¹¹ Usp. Donald A. HAGNER, *Matthew 1-13*, 28.

¹¹² Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 31-32, smatra da zvijezda unutar ovog teksta ima samo simboličnu vrijednost. Ipak, ne shvaćaju je svi istraživači u ovom smislu, tako da, npr. Frederick D. BRUNER, *Matthew. A Commentary, Volume I: The Christbook*, 60, ocjenjuje kako na širem narativnom planu Matej u prvom poglavlju prikazuje Božju vlast nad poviješću, a drugom poglavlju vlast nad prirodom – objema se služi u svrhu svoje proslave i spasenja ljudi.

Kad su stigli do kuće, mudrace zahvaća velika, duboka radost koja je snažno antitetična Herodovoj uznemirenosti; nju bi trebali dijeliti i vjerski vođe, no njih prisutnost mesijanskog spasenja skupa s njihovim prototipom Herodom stavlja u paniku (2,3).¹¹³ Interesantno je uočiti naratorov postupak naglašavanja radosti mudraca. Ne samo da će ju opisati redundantnom konstrukcijom (ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα), kojom želi istaknuti preobilje njihove radosti nego njezinu snagu izražava i aspektom vremena: mudraci doživljavaju radost i prije negoli su ugledali Mesiju.¹¹⁴ Kao da bi radost koja vlada oko Isusa bila poput nekog plamena koji mudrace zahvaća i prije negoli su mu se približili i ušli u kuću. Važan moment u radosti mudraca jest činjenica da nisu razočarani što na koncu istraživanja i putovanja, te raznih preživljenih teškoća pred sobom imaju – dijete.¹¹⁵

Sam trenutak pronalaska kuće te poklon Isusu (2,11), prema nekima, vrhunac su Mt 2.¹¹⁶ Ušavši u kuću, mudraci se prostracijom klanjaju Isusu¹¹⁷ i prinose darove.¹¹⁸ Oni predstavljaju prvine eshatološkog hodočašća naroda i njihovo pristajanje uz pravog Boga (usp. Ps 45,8-10; 72,10.15).¹¹⁹ U tom smislu Mt 2 pokazuje značajke inaugurirane eshatologije.¹²⁰ Činjenica da tekst ne spominje Josipa nego da je uz Isusa bila samo Marija, vjerojatno je u skladu s istočnjačkim običajima prema kojima je ona trebala uzvratno darivati mudrace.¹²¹

Na kraju odlomka potvrđuje se diferencirani *communicatio divina*: Josipu se uvijek ukazuje anđeo i to je opisano tipiziranim izričajima (1,20; 2,13.19), a mudracima zvijezda (2,2.9) ili, kao u 2,12, posebno upozorenje u snu.¹²² Iako i oni dobivaju upozorenje u snu, njega im ipak ne donosi anđeo.

¹¹³ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 247, i Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 32.

¹¹⁴ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 32. On opaža da slično u prisposobi o blagu skrivenu na njivi onaj tko ga pronalazi doživljava radost bez obzira što ga još nije stekao nego tek kreće rasprodati svoje imanje (13,44).

¹¹⁵ Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 32.

¹¹⁶ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 247.

¹¹⁷ U svezi sa značenjem glagola προσκύνω usp. analizu tog glagola u 2,2.

¹¹⁸ O mogućim različitim simboličkim značenjima darova usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 250-251; Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 155.

¹¹⁹ Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 154, primjećuje da, kao što je u 2,2 učinio s obzirom na Zakon, a u 2,5-6 na Proroke, Mt je u 2,11bc htio evidentirati da se u Isusu ispunjavaju Pisma.

¹²⁰ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 253.

¹²¹ Usp. J. Duncan M. DERRETT, *Further Light on the Narratives of the Nativity*, 105.

¹²² Prema William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 251, gdje god se glagol χρηματίζω odnosi na davanje upozorenja, uvijek se pojavljuje Bog kao onaj koji ga šalje; stoga particip aorista pasivnog χρηματισθέντες u 2,12 znači da su mudraci bili *upozoreni od Boga* (usp. 2,22).

Povratak mudraca, za razliku od radosti pastira u Lk 2,20, pretvara se u bijeg pred Herodom.¹²³ Time završetak odlomka, osim što sadrži veće razrješenje zapleta postavljenog u 2,1-2, a odnosi se na pronalazak i klanjanje novorođenom kralju židovskom, sadrži i manje razrješenje: upozorenje da se *ne vraćaju Herodu* (2,12) razrješava eventualne čitateljeve dileme oko Heroda – on ne smije znati gdje obitava Isus! Ta informacija pozornom čitatelju daje naslutiti Herodovu obmanu i tragičan razvoj događaja u 2,13-23. Istodobno, epilog pomoću ironije otkriva važnu istinu: obmanjivač Herod ostao je obmanut!¹²⁴ Da bi što plastičnije oslikao koliko Herod i vjerski vođe žele ubiti Isusa, Matej će, pripremajući podlogu da bi u 2,15 citirao Hoš 11,1, prikazati da Isusu čak i tvrda zemlja sužanjstva – Egipat – postaje »mekom«, tj. utočištem pred okrutnim kraljem (2,13).¹²⁵

3. Kontrapozicija (anti)modela u 2,1-12

Iako je više autora uočavalo postojanje određenog stupnja kontrasta između mudraca s jedne te Heroda i vjerskih vođa s druge strane,¹²⁶ njegovu je važnost najbolje istaknuo C. S. Keener. On smatra da Mt putem kontrasta, u skladu s praksom u antičkoj literaturi, predstavlja mudrace i vjerske vođe kao kolektivne likove koji funkcioniraju poput korova u grčkoj drami.¹²⁷

Mi kanimo poći korak dalje od ove općenite tvrdnje. Namjeravamo osvijetliti kontrapoziciju pojedinih skupina likova s obzirom na neke njihove kvalitete (skromnost i jednostavnost, efektivnost govora, poučljivost, radost) ili s obzirom na njihov odnos prema nekim vrijednostima (pravednost, mudrost). Ne pretendirajući da je lista navedenih kvaliteta i vrijednosti apsolutna, želimo iznijeti one koje smo u tekstu pronašli solidno zasvjedočenima. One ih predstavljaju potencijalnim (anti)modelom učenja.

¹²³ Promatrajući iz perspektive nastanka Evanđelja, Robert H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Handbook for a mixed Church under Persecution*, 31, smatra ga najavom predstojećeg progona kršćana.

¹²⁴ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 34.

¹²⁵ Usp. Ulrich LUZ, *The Theology of the Gospel of Matthew*, 28. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 29, primjećuje da narator želi čitatelju predočiti ovu poruku: židovski narod nema interesa za Isusa, a ako ima, onda ga želi ubiti!

¹²⁶ Usp. Frederick D. BRUNER, *Matthew. A Commentary, Volume I: The Christbook*, 53; Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 42; Jack D. KINGSBURY, *Matteo. Un racconto*, 62; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 171; Donald SENIOR, *Matthew*, 43.

¹²⁷ Usp. Craig S. KEENER, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, Grand Rapids, 1999., 97. Kolektivizaciju likova zamjećuje i Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 18.

3.1. Kraljevstvo

Matej uspijeva upotrebom različitih titula suprotstaviti dva kralja/kraljevstva. Nakon što je u starozavjetnom citatu opisan pravi ἡγούμενος, *vladalac* (2,6; usp. Mih 5,1; 2 Sam 5,2), titula *kralj* više se ne pojavljuje uz Herodovo ime.¹²⁸ Upravo u tim redcima (2,7ss) Isus počinje biti nazivan isključivo τὸ παιδίον, *dijete* (2,8.9.12), i tako ostaje sve do kraja Mt 2. Na taj su način sučeljena dva kralja: pravi *kralj Židova* (2,2) može biti nazvan i *djetetom*, zapravo on to i jest, i to bez ikakvih poteškoća po svoje kraljevsko dostojanstvo – njegovo kraljevstvo pripada onima koji su spremni postati kao djeca (18,3-5). S druge strane, Herod gubi u 2,9 svoju titulu i više se ne zove *kraljem*. Ova kontrapozicija najavljuje kontrast na teološkoj razini između zemaljskih kraljevstava (usp. 4,8-10), ustrojenih na interesima i moći, i Kraljevstva nebeskog predstavljenog likom djeteta – Emanuela. Time Mt najavljuje da će *kraljevstvo* biti označeno notom paradoksalnosti – Isusovo kraljevsko dostojanstvo zahtijeva napuštanje uvriježenih poimanja autoriteta.¹²⁹

3.2. Skromnost i jednostavnost

Nakon što su dobili znak novorođenog Mesije,¹³⁰ mudraci svoju nakanu izriču jednom jedinom rečenicom (2,2).¹³¹ Više ne govore izravnim govorom¹³² nego čine sve da nakanu ostvare (2,7-9) i na kraju uspjevaju (2,10-11). Čak im je i radost tiha (2,10), kao i svečana adoracija (2,11); šutke, u snu primaju važnu uputu i u tišini ju izvršavaju (2,12). Njihova tišina nije samo na fizičkoj razini nego je odraz njihova statusa: na samom početku radnje oni su bili *outsajderi*

¹²⁸ U 2,9 posljednji je put za Heroda upotrijebljena titula βασιλεύς, *kralj*, ali ne više kao apozicija uz njegovo vlastito ime; ime *Herod* pojavljuje se još u 2,13.15.16.19.22, ali od sada bez titule.

¹²⁹ Usp. Dorothy J. WEAVER, Power and Powerlessness: Matthew's Use of Irony in the Portrayal of Political Leaders, u: David R. BAUER – Mark A. POWELL (ur.), *Treasure New and Old. Recent Contributions to Matthean Studies*, Atlanta, 1996., 179-196, ovdje 187, bilj. 29.

¹³⁰ Zvijezda je, prema Giuseppe G. GAMBI, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 142, više puta u Novom zavjetu izravno povezana s Kristom: Lk 1,78; 2 Pt 1,19; Otk 2,26-28; 22,16.

¹³¹ Interesantno je da je ovo jedina rečenica koju mudraci uopće izgovaraju; ta šutnja, prema William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 232, oko njih stvara ozračje misterioznosti. No, u jedinjoj rečenici koju su izgovorili (2,2) mudraci spominju tri termina koji će determinirati susljedni razvoj naracije: *gdje* – 2,4-6; *zvijezda* – 2,7-9; *pokloniti se* – 2,10-12. Usp. M. A. V. VAN DER MERWE, The Form and Message of MT 2 Based on a Structural Analysis, 10.

¹³² Usp. Giuseppe G. GAMBA, *Vangelo di San Matteo. Una proposta di lettura. Parte Prima: Mt 1,1 – 4,16*, 124.

koji, za razliku od Židova, nisu primili nikakva obećanja i stoga se nemaju ni na što pozivati niti zahtijevati za sebe (usp. 3,9).

Sav ostali direktan i indirektan govor pripada Herodu (ἐπιθυῶντο, 2,4; καλέσας, 2,7; εἶπεν, 2,8) i vjerskim vođama (οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ· ἐν Βηθλέεμ ..., 2,5). Oni citiraju Pismo (καὶ σὺ Βηθλέεμ ..., 2,6), i čak vrše egzegezu istražujući njegovo značenje (2,4-6), ali ne u nakani da bi se približili Kristu.

3.3. Efektivnost govora

Iako mudraci malo govore, njihov govor (2,2) razobličuje kralja Heroda i stavlja ga u krizu: *Kralj židovski* (ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων) jest titula po kojoj pogani, a stoga i mudraci, poznaju Mesiju (Mt 27,42; Mk 15,32). Ta titula manifestira konflikt dvaju kraljeva: uz aktualnog kralja, Heroda, pojavio se novi kralj! Herod je iznenađen: njegov je »konkurent« već tu, prima poklone od delegacije s Istoka!¹³³ Osim toga, titula *kralj židovski* precizno izražava istinu, a time i duboku ironiju o Herodu: za razliku od Isusa, on ni u kom slučaju nije i ne može biti *kralj židovski* jer ne pripada Davidovoj dinastiji, čak nije ni Židov nego Idumejac.¹³⁴

Herodov govor, naprotiv, smjera dobiti informaciju o mjestu (2,4) i vremenu Kristova rođenja (2,7), da bi kulminirao pokušajem podvale, tj. lažnim govorenjem (2,8) koje će završiti neuspjehom i pokoljem (2,16-18).

3.4. Poučljivost

Činjenica da su mudraci vidjeli zvijezdu govori nam da su oni ljudi sposobni postaviti pitanja i tragati.¹³⁵ Pojam *λαός*, koji Matej koristi isključivo za starozavjetni narod Božji (1,21), kao i titula *βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* (2,2), jasno pokazuju da je Isus prije svega Izraelov Mesija.¹³⁶ Mudraci u svom traganju prelaze preko tradicionalnih poimanja granica i prekoračuju granicu odanosti svome vladaru.¹³⁷

¹³³ Titula ὁ *χριστός*, *Krist* (2,4) koju Herod pridaje Isusu otkriva da ga prepoznaje rivalom na tronu. Usp. Jack D. KINGSBURY, *Matteo. Un racconto*, 62; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 119. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 237, smatraju da je ἀκούσας, *čuvši* (2,3) priložni particip uzroka.

¹³⁴ Usp. Robert H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Handbook for a mixed Church under Persecution*, 27. On podcrtava suprotstavljenost Isusova kraljevskog dostojanstva i ispražnjene Herodove titule.

¹³⁵ Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 30.

¹³⁶ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 149.

¹³⁷ Usp. Craig S. KEENER, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 99.

Oni nemaju granica ni kada je u pitanju izvor saznanja. Prema Kristu idu učeci od svih, pa i od Heroda, tj. vjerskih vođa (2,7).¹³⁸

Kad je riječ o poučljivosti, Herodovo ponašanje narator ironično označava pomno izabranim rječnikom. Većina termina koji znače *tragati* ili *naći* u našoj su perikopi povezani s Herodom:¹³⁹ ἐπιυθάνετο, *ispitivaše*, ποῦ, *gdje* (2,4), ἠκριβώσεν, *razazna* (2,7)¹⁴⁰, ἐξετάσατε ἀκριβῶς, *pomno se raspitajte* (2,8), ἐπὶν δὲ εὔρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, *a kad pronađete, javite mi* (2,8). Kao antipod »istraživanju« Herodovu, koji na koncu umire a da nije našao (2,19-20), istraživanje mudraca obilježeno je četiri puta glagolom ὀράω, *vidjeti* (2,2.9.10.11): Herod je tražio da bi ubio, ali bezuspješno, naprotiv, mudraci su vidjeli Mesiju (2,12)!

Herodu se, kao poznavaoци Pisma, pridružuju vjerski vođe jer njima »istraživanje« nije u službi hoda za istinom nego njime ostvaruju neke druge interese.

3.5. Pravednost

Iako najmanje govore, mudracima u gramatičkom smislu pripada većina akcija pomoću kojih ostvaruju poslušnost Božjem vodstvu.¹⁴¹ Usredotočeni na djelovanje, mudraci na koncu dospijevaju do cilja – klanjaju se Isusu (2,11). Međutim, krenuvši tragati za *novorođenim kraljem*, oni se izlažu brojnim rizicima. Napose su riskantne, poradi Herodovih ambicija, bile etape prema Betlehemu i povratak u njihovu zemlju (2,12).¹⁴² Djelatno surađujući s Božjim planom spasenja, oni nastavljaju liniju započetu u genealogiji kojom četiri žene poganke najavljuju ulazak pogana u Crkvu.¹⁴³

Za razliku od mudraca, koji su se na koncu poklonili Mesiji (2,11), Herod je bez prave nakane slušao riječi Pisma (2,6) i lažirao želju za klanjanjem (2,8).

¹³⁸ Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 29.

¹³⁹ Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 30, smatra da je Herodovo sazivanje vjerskih vođa i mudraca na informativne razgovore, pomoću kojih dokazuje svoju vlast, zapravo u ironičnoj suprotnosti s njegovim strahom pred rođenjem djeteta koje nikomu ne prijete.

¹⁴⁰ William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 244, primjećuju da glagol ἠκριβώω u cijeloj Bibliji dolazi ukupno dva puta (Mt 2,7.16) i oba puta primjenjuje se na Heroda.

¹⁴¹ Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 19, primjećuje da od 40 glagola u tekstu, njih 20 ima za subjekt mudrace, drugoplasirani Herod subjekt je tek 9 glagola, 4 puta subjekt je zvijezda, 2 puta Betlehem, a po 1 put Sinedrij i Pismo.

¹⁴² Usp. Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 31-32.

¹⁴³ Usp. Frederick D. BRUNER, *Matthew. A Commentary, Volume I: The Christbook*, 58; Robert H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Handbook for a mixed Church under Persecution*, 26. Stipe JURIC, *Rodoslovlje Isusa Krista*, Split, 1996., 108, smatra da Mt, idući protiv ondašnjih običaja, u rodoslovlje uvrštava 4 žene, Tamaru, Rahabu, Rutu i Bat-Šebu, jer »nisu bile samo grješnice, nego su bile i velike moliteljice, koje su se pokoravale Božjim odredbama i stavljale na raspolaganje njegovu tajnovitome planu spasenja«.

Na kraju ostaje prikraćen i za pravo klanjanje, a i za ostvarenje svojih ubilačkih namjera. Njegova smrt (2,15.19-20) označila je kraj njegovih uzaludnih pseudomesijanskih nadanja.¹⁴⁴

Za vjerske je vođe ironično da ono što u Pismu profesionalno pronalaze i izriču nije njihova osobna istina i ne pokreće ih prema Kristu.¹⁴⁵ Za razliku od mudraca, čija je pozornost u potpunosti usmjerena na Isusa, orijentirani su naprotiv prema Herodu.¹⁴⁶ Time dolaze u dramatičan raskorak između formalnog naučavanja i praktičnog djelovanja.¹⁴⁷

3.6. Mudrost

Mudraci uče od sviju: pomoću zvijezde dopijevaju do Heroda (2,1-7), preko njegove informacije, temeljene na Pismu, do Isusa (2,9-11), a zahvaljujući objavi u snu (2,12) uspijevaju onemogućiti Herodovu podvalu. To upozorenje pokazuje da nisu imali jasnu predstavu o Herodovim krvoločnim namjerama (2,8). Činjenica da uspješno uče od sviju očituje ih mudrima jer *pažljivo uho san je mudracu* (Sir 3,29). Njima Gospodin daje mudrost i čuva puteve (Izr 2,6-10).

Nasuprot njima, a imajući u vidu Matejevu viziju Božje kontrole nad poviješću istaknutu rodoslovljem (1,2-17), Herod i vjerski vođe ispadaju glupi jer odlučuju postati protivnicima božanskog projekta protiv kojeg ne mogu ništa. Herod prednjači¹⁴⁸ jer za svoje planove koristi i hladnokrvno primijenjeno teološko znanje pismoznana kao i zauzetu mudrost mudraca: zlo se služi svime, pa čak i dobrim, u ostvarenju svojih ciljeva.¹⁴⁹ No, prepredenost mu neće

¹⁴⁴ Usp. Savas AGOURIDES, *The Birth of Jesus and the Herodian Dynasty: An Understanding of Matthew, Chapter 2*, u: *The Greek Orthodox Theological Review*, 37 (1992.), 135-146, ovdje 146, govori o predaji da je čitava herodovska dinastija gajila pseudomesijanske ambicije.

¹⁴⁵ Frederick D. BRUNER, *Matthew. A Commentary, Volume I: The Christbook*, 61, ovdje vidi ironiju jer nakon što obje skupine čuju mjesto Mesijina rođenja, *outsajderi* idu k Mesiji dok *insajderi* ostaju sjediti u svojim kućama. Usp. također Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 42; Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 176.

¹⁴⁶ Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 28, zapaža da se ironičan položaj vjerskih vođa proteže duboko u naraciju: iako je Herodova smrt jasno pokazala njegovu nemoć i uzaludnost ustrajavanja u upotrebi sile protiv Mesije (2,15.19-20), vjerski će vođe i dalje ustrajati na zloupotrebi moći i odupiranju Mesiji (usp. 12,14).

¹⁴⁷ Usp. Warren CARTER, *Matthew: Storyteller, Interpreter, Evangelist*, 127.

¹⁴⁸ Njegovo ponašanje nastavlja temu započetu isključenjem triju kraljeva, Ahazje, Joaša i Amasje (usp. 2 Ljet 22,9; 24,25; 25,27), iz Matejeva rodoslovlja: i Herod se poput njih postavio protiv Božjeg projekta povijesti spasenja.

¹⁴⁹ Robert H. GUNDRY, *Matthew: A Commentary on His Handbook for a mixed Church under Persecution*, 30, uočava također i kontrast između Josipova i Herodova potajnog djelo-

osigurati prednost. Naime, mudrace prema Betlehemu upućuje upravo Herod (2,8) i time im daje prednost koju više neće moći anulirati. Na taj način narator ironično prikazuje kako Herod nije u stanju biti čak ni ono što se o njemu smatralo – lukav i efikasno okrutan suveren. Dok snuje smrt Mesiji, njegova se smrt spominje tri puta (2,15.19.20).¹⁵⁰

Herodu se pridružuju vjerski vođe jer postaju njegovim sudionicima (2,4).¹⁵¹ Unatoč tehničkom poznavanju sadržaja Pisma, i oni se protive Božjem planu spasenja i time očituju da nemaju stvarnog dodira s mudrošću *jer Gospodin daje mudrost* (Izr 2,6).

3.7. Radost

Našašće Djeteta rezultiralo je velikom radošću mudraca (2,10). Za Mateja *radost* predstavlja prikladnu čovjekovu reakciju na blizinu Kraljevstva (5,12; 13,20.44; 25,21.23; 28,8-9).¹⁵² Nakon prvog poticaja mudrosti (2,2) te neophodnih informacija iz objave (2,5-6), radost na koncu potvrđuje istinitost prethodnih dvaju putokaza (2,10); ona je egzistencijalna potvrda našašća Krista. Svaka njihova akcija – i traženje i teškoće i radost – sve je usmjereno na Isusa.

Marljivo traganje i izvanredna radost koju su iskusili mudraci pri pronalasku Mesije snažno kontrastira nepravilici u kojoj su se našli Herod i Jeruzalem kad su čuli vijest o Mesijinu rođenju.¹⁵³ Neobična gramatičko-sintaktička konstrukcija koja opisuje *uznemirenost* Heroda i Jeruzalema (2,3) u narativnom smislu predstavlja suprotni pol radosti koju su doživjeli mudraci (2,10).¹⁵⁴ Uza svo učeno poznavanje Pisama i javno iščekivanje Mesije, umjesto da ga pronađu i dožive radost, vjerski se vođe svrstavaju uz bok Herodu i s njim dijele *uznemirenost* (2,3).

vanja: Josip potajno djeluje iz obzira da bi zaštitio Mariju, a Herod da bi na prijevaru ubio Mesiju; Herod je stoga anticipacija djelovanja Velikog vijeća koje će tražiti kako na prijevaru ubiti Isusa (26,3-5).

¹⁵⁰ Usp. Dorothy J. WEAVER, *Power and Powerlessness: Matthew's Use of Irony in the Portrayal of Political Leaders*, 186.

¹⁵¹ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 38; Augustine STOCK, *The Method and Message of Matthew*, 32.

¹⁵² Usp. Craig S. KEENER, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 104.

¹⁵³ Usp. David E. GARLAND, *Reading Matthew. A Literary and Theological Commentary on the First Gospel*, 26; Mauro ORSATTI, *Gesù, chi sei veramente?*, 31.

¹⁵⁴ Neobična sintaktička konstrukcija u 2,10, koju obilježava redundancija homonimnih izraza koji se odnose na radost (ἐχάρησαν χαρὰν) i njezin intenzitet (μεγάλην σφόδρα) funkcionira kao sintaktičko-semantički antipod *uznemirenosti* u 2,3.

3.8. Zaključne misli

Evandelist Matej želi ovim tekstom jasno naznačiti kontrast između pogana koji pristupaju Kristu i Židova koji ga odbijaju: u prvom planu nije Mesijino kraljevstvo nego njegovo spasenje, koje prihvaćaju oni izdaleka, a previđaju oni koji su blizi.¹⁵⁵

Iako je ponuđen svima, zbog različitih reakcija dvije suprotstavljene skupine likova imaju različito iskustvo Emanuela (1,23). Različitost ovog iskustva odražava se snažnim kontrastom između bitnih osobina pojedinih likova. Njihovi polazni unutarnji stavovi i kvalitete (opća skromnost, efektivnost govora, docibilnost), uslijed Božjeg djelovanja razvijat će se i u očekivanom pravcu kod obje skupine likova (ne/pravednost), ali i u neočekivanom jer strancima-mudracima neće nedostajati vodstva i na kraju će se dokazati mudrima, dok će se oni koji isprva mnogo znaju i »mudruju« (Herod i vjerski vođe) kasnije ispostaviti protagonistima vlastite gluposti.

U skladu s očitovanim kvalitetama, mudraci na koncu doživljavaju radost, a oponentima Božjeg djelovanja preostaje uznemirenost zbog Mesijine prisutnosti i doživljenog neuspjeha.

4. Kontrapozicija (anti)modela učenja u daljoj naraciji

Isticali smo da 2,1-12 sadrži elemente koji se preuranjeno pojavljuju i proleptički ukazuju na glavne silnice koje obilježavaju razvoj naracije.

Pojava mudraca, osim što nastavlja motiv započet genealogijom (1,2-17) i predstavlja anticipaciju ostalih pogana koji će se približiti i od samog Isusa čuti pohvalu za njihovu vjeru (8,5-13; 15,21-28) te najavljuje buduće misije među poganima (28,19),¹⁵⁶ ima izuzetan značaj kad se radi o pitanjima pozitivnog odgovora na Kristovu prisutnost, a time i za temu učenja u prvom Evanđelju. Dakako, oni nisu prvi likovi koji se u tom smislu pojavljuju u naraciji; njima prethode čitavi naraštaji pozitivnih likova evociranih genealogijom koji su Mesiju iščekivali (1,2-17), potom Marija, Isusova majka (1,16.18.20.24-25), te

¹⁵⁵ Usp. Joachim GNILKA, *Das Matthäusevangelium*, I, 41-42. Jack D. KINGSBURY, *Matteo. Un racconto*, 62, smatra da kao što je Herod Isusa pogrešno shvatio rivalom za kraljevski tron, tj. pobunjenikom, tako će i Pilat smatrati da Isus očituje mesijanske pretenzije (27,11-14) i na toj bazi formulirat će njegovu krivicu (27,37).

¹⁵⁶ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 253; Donald SENIOR, *Matthew*, 44. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 176, smatra da pojavom mudraca u 2,1-12 Matej anticipira jednu od temeljnih tema svoga Evanđelja: pristupanje pogana Izraelovom Mesiji i njegovo odbačenje od Jeruzalema tijekom izvještaja o mucu.

Josip, *pravedan* (1,19), koji je prvi eksplicitni uzor Isusovim učenicima (1,18-25; 2,13-23).¹⁵⁷ I njihovu važnost za oblikovanje ideala učenja u prvom Evanđelju treba istražiti.

Međutim, činjenica da je središnji element zapleta u prvom Evanđelju upravo Isusov sukob s vjerskim vođama,¹⁵⁸ kao i to da su oni u kontekstu prve pojave u naraciji odmah stavljeni nasuprot mudracima, s narativne točke gledišta daje ovom izvještaju i karakterizaciji likova u njemu obilježje proleptičke funkcionalne kontrapozicije likova. Ona treba čitatelju pružiti inicijalne informacije o karakterizaciji glavnih tipova likova i skrenuti mu pozornost na važnost njihove kontrapozicije tijekom naracije ukoliko se u njoj zrcale (anti) modeli učenja.

Sada ćemo ukratko iznijeti pregled razvoja kontrapozicije likova tijekom Evanđelja. Pojava vjerskih vođa u skladu je s najavom konflikta između Izraela i Isusa iz 2,1-12.¹⁵⁹ Nakon Krstiteljeva poziva *obratite se približilo se Kraljevstvo nebesko* (3,2), u pustinji mu prilaze *Jeruzalem, sva Judeja i sva okolica jordanska* (3,5). On izdvaja upravo vjerske vođe i kori ih za neiskrenost dok obavljaju izvanjski čin obraćenja (3,7-10),¹⁶⁰ a prema tome i za neiskren odnos prema Kraljevstvu nebeskom. Uhićenje Ivana Krstitelja te Isusovo potonje premještanje u Galileju (4,12) također reflektira kontrapoziciju između Jeruzalema, tj. Izraelova *establishmenta* i Isusa.¹⁶¹ Kao antipod vjerskim vođama, prva četvorica učenika spremno slijede Isusa nakon što je ponovio poziv na *obraćenje* i navijestio blizinu *Kraljevstva* (4,17). Dok vjerski vođe ne prepoznaju *Kraljevstvo* kojem se trebaju odazvati, prva četiri učenika, poput mudraca u 2,1-12, polaze za pravim *kraljem*.

U 5,20 Isus jasno suprotstavlja željenu pravednost svojih učenika »pravednosti« vjerskih vođa koja nije dovoljna za ulazak u *Kraljevstvo nebesko*. Po-

¹⁵⁷ David E. GARLAND, *Reading Matthew. A Literary and Theological Commentary on the First Gospel*, 29, ocjenjuje da Josip poput savršenog učenika vrši Božje naredbe i stoga će, prema Donaldu SENIORU, *Matthew*, 43, njegova pravednost postati temeljnim obilježjem Matejeva prikaza učenja, odražavajući snažan etički zahtjev njegova Evanđelja (usp. 7,21-27).

¹⁵⁸ Usp. Jack D. KINGSBURY, *Matteo. Un racconto*, 3.

¹⁵⁹ Charles H. LOHR, *Oral Techniques in the Gospel of Matthew*, u: *Catholic Biblical Quarterly*, 23 (1961.), 403-435, ovdje 414, naglašava da se gotovo svaki detalj upotrijebljen tijekom narative kasnije ponovno pojavljuje, dajući mogućnost otkrivanja značenja cjeline.

¹⁶⁰ David B. HOWELL, *Matthew's Inclusive Story*, 122, također zapaža ovu pojedinost, ali ne vidi razlog zašto bi ih Krstitelj korio? Čitatelju, koji uvažava ono što o njima zna iz 2,1-12, Krstiteljev ukor neće predstavljati iznenađenje. Usp. također Warren CARTER, *Matthew: Storyteller, Interpreter, Evangelist*, 129.

¹⁶¹ Usp. William D. DAVIES – Dale C. ALLISON, *The Gospel According to Matthew*, I, 376.

zoran čitatelj ovdje će se prisjetiti inicijalne suprotstavljenosti iz 2,1-12, gdje Mt mudrace oslikava kao »pravedne pogane«¹⁶² u odnosu na vjerske vođe.

U 9,1-12 povodom kontrapoziciji postaje problem otpuštanja grijeha: vjerski vođe ne vjeruju da Isus ima ovlast *otpuštati grijeh* (9,3), dok njegovi učenici – oličeni napose u tek pozvanom Mateju (9,9) – očito vjeruju u otpuštenje grijeha i prihvaćaju njegov poziv i odazivaju mu se kao *liječniku* (9,10.12-13; usp. 21,31-32). Poput mudraca koji su zahvaljujući poučljivosti zova zvijezde svladali etničku barijeru i kao nečisti pogani pošli prema Isusu (2,1-2), tako i ovi grješnici, unatoč svojoj grješnosti, odlučuju pristupiti Isusu.

Nasuprot vjerskim vođama, zbog čijeg ponašanja proizlazi da Izrael ima *malo pastiralradnika u žetvi* (9,35-37), Isus nagovještava pojavu novih *radnika* u žetvi Gospodnjoj (9,38) i priprema svoje učenike za apostolsku misiju (10,1-25). Suprotstavljenost Isusovih učenika i vjerskih vođa ovdje ide prema vrhuncu: vjerski će vođe progoniti učenike (10,17) jer su progonili i *njihova učitelja/domaćina* (10,24-25). Učenici će, dakle, nasljedovati mudrace koji su pronosili vijest o Isusovu rođenju (2,2), dok su službeno ovjerovljeni *pastiri* bili nezainteresirani i nisu vršili svoju službu.

U Mt 12 narator uspostavlja snažan kontrast između Isusovih protivnika koji ga žele ubiti (12,14) i učenika koji su njegova majka i braća jer se odlikuju pravednošću – *vrše volju Očevu* (12,46-50).¹⁶³ Učeništvo i radikalno izvršavanje Zakona za Mt su jedna te ista stvar.¹⁶⁴

U Mt 13 opozicija učenika i vjerskih vođa jasno je definirana. Učenici su prikazani u pozitivnom svjetlu: dano im je znati *otajstva Kraljevstva* (13,11), nad njima je izrečeno blaženstvo (13,16), dok vjerski vođe pripadaju onima kojima to nije dano (13,14; usp. Iz 6,9-10).¹⁶⁵

Kristološka vjeroispovijest učenika u 14,33 zaokružuje jednu veliku cjelinu: ne samo da vjerski vođe nisu pravo vrjednovali Isusova preteču Krstitelja (3,7-10), a Herod Antipa – Herodov sin – daje ga pogubiti (14,9-11), nego su odlučili ubiti i Isusa (12,14).¹⁶⁶ Nasuprot njima, Isusovi učenici prigodom stiša-

¹⁶² Donald SENIOR, *Matthew*, 45.

¹⁶³ Usp. Richard A. EDWARDS, *Uncertain Faith: Matthew's Portrait of the Disciples*, 55; David B. HOWELL, *Matthew's Inclusive Story*, 252.

¹⁶⁴ Usp. Ulrich LUZ, *The Disciples in the Gospel according to Matthew*, 134; Mark SHERIDAN, *Disciples and Discipleship in Matthew and Luke*, 255.

¹⁶⁵ Usp. Richard A. EDWARDS, *Uncertain Faith: Matthew's Portrait of the Disciples*, 56.

¹⁶⁶ Činjenica da vjerski vođe u 12,14 odlučuju ubiti Isusa, iako u 2,19 stoji u pluralu da *su umrli oni koji su djetetu o glavi radili*, potvrđuje važeću snagu karakterizacije koju neki lik dobiva na početku naracije. Alexander SAND, *Il Vangelo secondo Matteo*, I, 73, to komentira tvrdnjom da je Herod u Mt 2 predstavnik svih Isusovih neprijatelja.

vanja oluje na jezeru po prvi put ispovijedaju da je Isus *uistinu Sin Božji* (14,33). Usljed ove spoznaje, oni se Isusu klanjaju nasljeđujući mudrace (2,11).¹⁶⁷

Učenike, kojima se vjerske vođe suprotstavljaju zbog *prestupanja predaje starih* (15,2), Isus uzima u obranu (15,3-10). Kao i u 2,3-12, tako i ovdje vjerski vođe ne slijede vodstvo Pisma (15,6) nego ljudsko doumljivanje i tako otkrivaju da im je srce daleko od Boga (usp. Iz 29,13).¹⁶⁸ Tako stoje nasuprot mudracima u 2,1-12, a u 15,1-20 nasuprot učenicima koji nastoje vršiti volju Božju.

Isus će ipak učenicima spočitnuti da ni oni sami nisu osigurani od opasnosti koju predstavlja *kvasac farizejski i saducejski* i da ga se moraju čuvati (16,6). Iako spori u shvaćanju (16,9-12) i slabi u vjeri (usp. 8,26; 16,8; 17,20), učenici prijanjaju uz Isusa i napose u kontekstu navještaja tragičnih događaja u Jeruzalemu. Dok Isus nagoviješta da će glavni protagonisti njegove muke i smrti biti vjerski vođe (16,21; 17,22-23; 20,18-19), učenici se na svoj način suprotstavljaju ne želeći prihvatiti njegovu smrt (16,22; 17,23). Ovo je svojevrsno ispunjenje nagovještaja iz 2,1-12 gdje Herod i vjerski vođe traže Isusovu smrt, a mudraci se – ovdje učenici – tome protive. Nakon Mt 21 kontrast postaje još intenzivniji jer vjerski vođe tada poduzimaju konkretne korake u ostvarenju svoje namjere (21,46; 22,15; 26,3-4; 27,20).¹⁶⁹

U 23,1-12 Isus otvoreno svojim učenicima kao negativan uzor stavlja vjerske vođe. Iako je njihov nauk prihvatljiv (23,3), Isusov učenik ne smije slijediti primjer njihovih djela (23,3b-8). Ostatak ovog poglavlja (23,13-36) u iznimno polemičnom tonu eksplicira i osuđuje ponašanje vjerskih vođa.¹⁷⁰ Time se ponavlja situacija iz 2,1-12 gdje vjerski vođe pokazuju sposobnost korektno iščitati nauk Pisma, ali svojim se djelovanjem usmjeravaju protiv Mesije; u isto vrijeme kao što su mudraci bili docibilni naučavanju vjerskih vođa (2,4-9), tako trebaju biti i Isusovi učenici (23,3).

Nakon Isusova uskrsnuća, vjerski vođe čine sve da zataškaju ovaj događaj, služeći se lažima i podmićivanjem (28,12-14). Iako događaj ne žele prihvatiti, na indirektan i ironičan način za nj svjedoče kao što su u 2,4-6 svjedočili o

¹⁶⁷ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 176.

¹⁶⁸ Usp. Warren CARTER, *Matthew: Storyteller, Interpreter, Evangelist*, 146.

¹⁶⁹ Usp. Richard A. EDWARDS, *Uncertain Faith: Matthew's Portrait of the Disciples*, 58. Douglas R. A. HARE, *Matteo*, 312, smatra da tema Isusova odbacivanja prožima Evanđelje od 2,3 do 26,59 gdje vjerski vođe *traže kakvo lažno svjedočanstvo protiv Isusa da bi ga mogli pogubiti*.

¹⁷⁰ Činjenica da je ovaj tekst namijenjen prije svega izgradnji kršćanske zajednice dodatno naglašava Matejev stav prema vjerskim vođama. Usp. Raymond E. BROWN, *Introduction to the New Testament*, 198; Wilhelm PESCH, *Theologische Aussagen der Redaktion von Matthäus 23*, u: P. HOFFMANN (ur.), *Orientierung an Jesus*, Zbornik u čast Josepha Schmida, Freiburg im Breisgau, 1973., 286-299, ovdje 288-289.

mjestu Isusova rođenja. Žene, saznajući za uskrsnuće, odlaze s velikom radošću javiti učenicima (28,8), a u susretu s Uskrslim klanjahu mu se (28,9) – sekvenca *radost i klanjanje* ovdje priziva radost i klanjanje mudraca pred *novorođenim kraljem* (2,10-11).¹⁷¹

Klanjanje učenika u susretu s Uskrslim (28,17) također priziva klanjanje mudraca (2,11).¹⁷² U tom smislu 2,1-12 anticipira i temu Emanuela: kako je na koncu tog odlomka postalo jasno da je Bog sa svojim – jer ne samo da je mudrace doveo do Isusa (2,9-10) nego brine i o njihovu sigurnom povratku (2,12) – tako i na koncu Evanđelja biva objavljeno da Isus ostaje sa svojim koji će nakon susreta s njim poći svijetom krsteći i poučavajući ono što je zapovjedio (28,20),¹⁷³ dok vjerski vođe u obje epizode ostaju spletkaroši koji bivaju nadmudreni.¹⁷⁴

Zaključak

Dosadašnja analiza pokazala je da kontrapoziciju likova u 2,1-12 možemo promatrati na dvije razine.

S jedne strane, ona čitatelju već pri samom početku naracije pruža uvodne informacije o dva dijametralno suprotna stava prema Mesiji i u tom smislu – u Evanđelju koje se može smatrati manualom učenništva – ona iznosi prve instrukcije o idealu učenništva. Ukoliko se skupine likova svojom karakterizacijom razlikuju u odnosu prema novorođenom Mesiji, njihov opis pruža početne vrijednosne elemente za razmatranje učenništva tijekom susljedne naracije: odnos prema Kraljevstvu, pravednosti, mudrosti itd. Opremljen tim informacijama, čitatelj nakon ovog odlomka s više razumijevanja može pratiti pojavu drugih likova tijekom naracije i analizirati njihove odgovore na pojavu i djelovanje Isusa Krista.

Sljedeća funkcija kontrapozicije u 2,1-12 jest da svojim intenzitetom i rezolutnošću ne dopušta postojanje neutralnih likova. Analizirani odlomak govori da pred odlukom prihvatiti Krista ili ne nitko ne može ostati neutralan. Tako mudraci, dođoše izdaleka i tražiše, nađoše i obradovaše se. Vjerski vođe, iako geografski i tradicijom sasvim blizu, znaju gdje je Mesija, ali ne kreću prema njemu, ispituju Sveto pismo, ali mu ne dopuštaju da stavi u pitanje njihov život i time zapravo pomažu Herodu koji želi ubiti Isusa. Pre-

¹⁷¹ Treba primijetiti da u oba slučaja *radost* nastupa prije nego mudraci/žene ugledaju Isusa (2,10; 28,8), a *klanjanje* u susretu s njim (2,11; 28,9).

¹⁷² Usp. Daniel J. HARRINGTON, *The Gospel of Matthew*, Collegeville, 1991., 49.

¹⁷³ Usp. Ulrich LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus*, I, 176.

¹⁷⁴ Usp. Warren CARTER, *Matthew: Storyteller, Interpreter, Evangelist*, 224.

ma ovom odlomku, dakle, čovjek ili traži Isusa kao klanjatelj ili sudjeluje u njegovu ubojstvu.

S druge strane, ako ovdje priključimo i proleptičku narav tekstova u prologu, dobivamo cjelovit spektar funkcija koje navedena kontrapozicija likova u 2,1-12 ima s obzirom na cjelinu naracije. Ukoliko nitko pred pojavom Isusa Krista ne može ostati neutralan, ova kontrapozicija nagovještava osnovni rasčep uslijed kojega na narativnom planu počinje drama Isusova progresivnog odbacivanja od strane vjerskih vođa i prihvatanja od strane učenika i pogana.¹⁷⁵ Drugim riječima, na temelju informacija u 2,1-12, čitatelj razumije zašto će se Isusov auditorij kasnije polarizirati na njegove učenike i oponente.¹⁷⁶ Zato čitatelja koji pažljivo prati razvoj naracije neće iznenaditi što će se »nezainteresiranost« vjerskih vođa iz 2,1-12 kasnije, prema onoj *tko nije sa mnom, protiv mene je, i tko ne sabire sa mnom, rasipa* (12,30), pokazati neprijateljska prema Isusu u toj mjeri da će prema njemu zauzeti isti stav koji je u 2,1-23 imao njihov preteča Herod – odlučit će ubiti ga (12,14); oni će u skladu s tim stavom djelovati do kraja naracije (21,46; 22,15; 26,3-4; 27,20). Očito je da razina učeničkih kvaliteta i razina vanjskog ponašanja nisu odvojene jer je jasno da kvaliteta stava prema Mesiji generira ponašanje pojedine skupine likova u Mt 2,1-12, kao što nagoviješta ponašanje pojedinih likova tijekom susljedne naracije i njihovu konfrontaciju s Isusom. Time nam narator oslikava kako je vanjsko ponašanje neizostavno određeno onim što ispunjava čovjekovo srce (usp. 13,33-35; 15,19).

Činjenica da narator, kad se radi o pojedinim bitnim teološkim vrijednostima, ne ostaje samo na iznošenju pojedinih kvaliteta nego ide sve do kontrastiranja skupina likova, potvrđuje da se u ovom odlomku suprotstavljaju karakteristike koje će tijekom Evanđelja, bilo na pozitivan bilo na negativan način, poslužiti poučavanju čitatelja o idealu učenja.¹⁷⁷ Imajući u vidu temporalnu distancu zajednice kojoj Matej prepričava ponašanje likova iz prošlosti, nedvojbeno je da ovakvim postupkom on želi izazvati predrasude svog auditorija: likom mudraca govori im da čak i najpoganskiji među poganima mogu pozitivno odgovoriti Isusu ako im se pruži prilika – stoga forsira svoje čitatelje da se identificiraju s njima prije negoli s Herodom ili Jeruzalemovom religioznom elitom.¹⁷⁸ Isto tako, činjenica da Matejevo evanđelje obiluje polemičnim i prijekornim govorom protiv vjerskih vođa nije usmjerena tome da

¹⁷⁵ Usp. Santi GRASSO, *Matteo. Il vangelo narrato*, 19.

¹⁷⁶ Mnoštvo (ὄχλος) pritom će ostati ambivalentno (usp. 11,16-19; 20,29), čas slaveći Isusa (21,8-9.11.15) da bi ga se zatim, na nagovor vjerskih vođa, odrekli (27,20-25).

¹⁷⁷ Usp. David B. HOWELL, *Matthew's Inclusive Story*, 251.

¹⁷⁸ Usp. Craig S. KEENER, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, 98 i100.

se još jednom napadne lik ondašnjeg Izraelova religioznog *leadershipa* nego da posluže kao negativan primjer njegovu čitatelju.¹⁷⁹

Na temelju ukratko iznesenoga pregleda razvoja tijekom Evandjelja smijemo ustvrditi da Mt 2,1-12 pruža proleptičku funkcionalnu kontrapoziciju likova oko pojave Isusa Krista i time riše prve obrise (anti)modela učenja u Evandjelju po Mateju.

Summary

MODELS AND ANTI-MODELS OF DISCIPLESHIP IN MT 2:1-12

The article is aimed at examining the beginnings of discipleship in Mt 2:1-12. In this passage of the Gospel a counter position between the groups of characters (wise men/ Herod and Jewish religious leaders) occurs with regard to their attitude towards the newborn King of Jews (2:2). Based on presupposition that initial information in narrative announce major themes and mode of their representation, the initial premise of this research is that the counter position which exists in this text has a proleptic function for the development of discipleship on the broader narrative plan.

The analysis begins with a short presentation of the theme of discipleship in the context of the theology of the Gospel according to Matthew. After that, the article offers basic information about peculiarities of initial chapters of the Gospel (prolog), paying attention to the proleptic potential of information it contains and the function of »illogical moments« which intend to emphasize the appearance of the wise men in 2:1, immediately after Jesus' birth (1:25).

The central section of the article examines the conduct of some characters in each strophe of the passage. Extracted information builds preliminary contours of a counter position between single groups of characters. The research proceeds by a direct confrontation of characters on the basis of themes which the text emphasizes (kingdom, righteousness, speech, wisdom, joy etc). The last part of the research is dedicated to a presentation of a counter position that marks discipleship on the broader plan of evangelical narrative. The presentation clarifies that the theme of discipleship and the counter position that is immanent in it do not abate after the events of Jesus' passion, death and resurrection, but receive new impulses, extending itself out of historical borders of the plot towards the auditorium.

¹⁷⁹ Usp. Augustine STOCK, *The Method and Message of Matthew*, 10 i 13. On smatra da su polemični tonovi odjek borbe koju je Matej vodio s izvanjskim oponentima, tj. židovskim vjerskim vođama, i onima koji su unutar zajednice na pogrešan način koristili autoritet (14). Usp. također Donald SENIOR, *Matthew*, 31.

Emphasizing the characterization of the characters inside 2:1-12, the results of this research should contribute to the clarification of the narrative beginnings of discipleship in the Gospel according to Matthew, especially in the sense of proleptical functional counter position between wise men and Jewish religious leaders and its impact on subsequent narration.

Key words: Scriptures, Gospel according to Mathew, teachings, wisemen-disciples and religious leaders, proleptic counter position of characters.